

PALÓTTAI KRÓNIKA

KÉZIRAT GYANÁNT!

Honismereti, helytörténeti közlemények.

Kiadja: Csanádpalota Nagyközség Közös Tanácsa.

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORU KITÖRÉSE

Az első világháború kitörése előtt, 1912-ben hadgyakorlatot tartott az Osztrák-Magyar Monarchia katonasága. Községünk is beletartozott a hadgyakorlat felvonuló területébe. Napokon át vonultak át a különböző fegyvernemek alakulatai.

Az első világháború kitörésére, lefolyására, mint gyermek emlékszem vissza. Emlékszem a nemzetiszínű szalaggal felpántlikázott regrutákra, akik sorban, zenésző mellett vonultak ki a vasútállomásra, siró hozzátartozóik és kíváncsiak tömegétől kísérve. Ha a zenekar elhallgatott, a regruták énekeltek katonadalokat: Megállj, megállj kutya Szerbia...Édesanyám akkor kezdett siratni...Ha felülök Bözsikém, a fekete gőzösre...ami házunk tetejére rászállott egy golya...stb.

Az első bevonulók arcán, magatartásán még több volt a büszkeség, mint az aggodás, hiszen csak párnapos csetepatéra számítottak. Séjtelmük sem volt arról, hogy több évi borzalom, vagy halál vár rájuk. A zászlókkal, virágokkal diszitett vonat elvitte őket. Az itthonmaradt hozzátartozók sirása lassan megszűnt ugyan, de az aggodás, féltés megmaradt bennük, sőt az idő múlásával még fokozódott is. Különösen akkor szorult össze a szívük, amikor az első hősihalottakról az értesítés megjött a községbe.

A későbbi időpontban bevonultak arcám már nem tükröződött a büszkeség, helyét a végtelen szomorúság, rettegés foglalta el. A hadbavonult férfiak helyett a nők, nemcsak a mezőgazdaságban, hanem a kereskedelemben és a hivatalokban is végezték a munkát. Az iskolában a folyamatos tanítást nem tudták biztosítani, mert nem volt annyi tanítónő, hogy helyettesíteni tudták volna a hadbavonult tanítókat. Így egy-egy osztályára hetenként csak 2-3 naponként került sor.

Az öregek vagy a gyerekek naponta gyülekeztek a posta /abban az időben a postahivatal a KTSZ. székházához tartozó Szakáll-féle házban volt /vagy Székelyi Károly bácsi postai kézbesítő háza előtt/a kulturházzal szemben lévő Halasi-féle ház/. Ugyanis Károly bácsi sánta volt, s fájós lábával naponta csak két utcán tudott végigcsoszogni. Ezért várták. Persze az is megtörtént, hogy mire a levél a frontról hetek múlva megérkezett, aki írta, már nem is volt az élők sorában. A háború harmadik évében, 1916-ban az állam hadikölcsön kötvényeket bocsátott ki. Mivel az állam a kötvényekre magas kamatot fizetett, a jómódban lévők jegyezték is.

Hadiüzem is létesült a községben, mégpedig tarhonyagyár. Grósz Mór építette a mai Tűzép helyén. Egyben sütőüzem is volt. Helybeli aszszonyok dolgoztak benne. Ez az üzem, a háború befejezése után beszüntette a működését és 1933-ban le is bontották.

A háborús évek múlásával a boltokban fokozatosan csökkent az áru. Élelmiszer hiány nagyobb mértékben csak a háború utolsó évében mutatkozott azért, mert a tartalék élelmiszert, főleg gabonát, a katonaság és a városi lakosság részére összeszedték. Működött a községben ekkor még egy sütőde /a patika udvarán/ Itt háromféle kenyeret sütöttek: fehérét, barnát és árpa vagy kukorisást. Fehér kenyeret csak lisztért cserébe lehetett kapni.

Az élelem és áruhiány miatt megindult a cserekereskedelem. Akinek nem volt mit cserélni, az nem kapott cukrot, petróleumot stb. Ezért gyakori volt a boltokban a sirás, veszekedés.

/Folyt. következik/

Bazsó Dénes

CSANÁDPALOTA VIZELLÁTÁSA

- A településtől napjainkig.-

I. rész.

Az 1750-es években, a község települése idején, a mai Plóbánia és a Kelemen tér között, az ut mellett ásták az első kutat. Ezt nevezték nagyapáink "jobbágykútnak". Ide jártak a lakosok vizért és itt itatták állataikat.

Amikor a falu mindkét utcája - a mai Lenin és Marx utca - kiépült, akkor a falu délnyugati és északkeleti végén is ástak egy-egy kutat, hogy az arra lakók közelebb érjék a vizet, de meg, hogy tűz esetén több vízhez jusson a lakosság.

Az 1850-es években már a falunak minden utcáján ástak három-három kutat, éspedig egyforma távolságra. Az utcai közkutak átmérője 1 és 2 méter között váltakozott és 6-7 méter mélyre ásódtak. Oldaluk égetett téglából volt kirakva, hogy be ne omoljon. A téglát abban az időben az 50 km-re lévő Aradról szekeresték.

1856-ban - írásos nyoma van - két földes gazda a saját szükségletére téglát égettetett, s udvarára kutat ásattatott. Az udvari kutak elterjedése leginkább 1895-ben vette kezdetét, amikor a község a mai tehénjárás keleti szegletében, ahol ma földbánya van, tetőcserép és téglaegetést létesített. Ekkor már olcsóbban és könnyebben jutottak a szükséges téglához, melyel az udvari ásott kutak körfalát kirakták. A magánkutak átmérője szűkebb volt a közkutak átmérőjénél, de mélységük - már a vízszint miatt is - ugyancsak 6-7 méter mélységig ásódott, noha 5 méter mély kutakról is tudunk.

Az utcai közkutaknál, kezdetben 50-60 cm. átmérőjű és 3-4 méter hosszú, nyárfarönkből vájt itatóvályu volt elhelyezve a nagyobb állatok itatására, míg az említett vályu alatt, a földre téve, ugyancsak egy favályu volt elhelyezve a sertések és juhok itatására. A felső vályuból, mely 80 cm-nyi magasságban volt, egy fadugó kihuzásával eresztették a vizet az alsó vályuba, míg az alsó vályuból a kuttól távolabbi végén furt lyukon a sertésfürdőbe folyt a víz.

A kutrováson, vagy káván /mert így nevezték/ belül az egyik oldalba kantatartót készítettek, hogy a kanták megöntése alkalmával elcsorgó vízzel ne saraljanak a kut körül.

A már említett első közkut, vagyis jobbágykut, 1878-ban szűnt meg, amikor Babáj Gyurka futóbetyár a falu perzekutorát /csendbiztosát/ az említett kutba dobta, mert a perzekutor tetten érte a parokja kifosztásán. Az eset után a község előljárósága a kutágast kidöntötte, a kutrovást elbontatta, s rönkökkel födve, leföldeltette. Ezeknek az egyike 1966-ban egy 16 lába alatt beszakadt, mert az ut kövezésekor elhanyagolták a kut betömését. Szerencsétlenség nem történt, de igen sok nézője akadt. E kutat a Tanács felbontatta és teljesen betömötte, hogy balesetet ne idézzon elő egy újabb beszakadással.

/Folyt. következik/

Asztalos P. Kálmán

•-•-•-•-•-•-

KÖVEGY KÖZSÉG MÚLTJA ÉS JELENE

Az 1904 évi templomi számlák közül érdekes kettő. Az egyik: ekkor vettek két szenteltviz tartót, a másik: több számla szerint vásároltak a makói és nagylaki festékkereskedőktől lőport. A könyv /HD/ szerint a

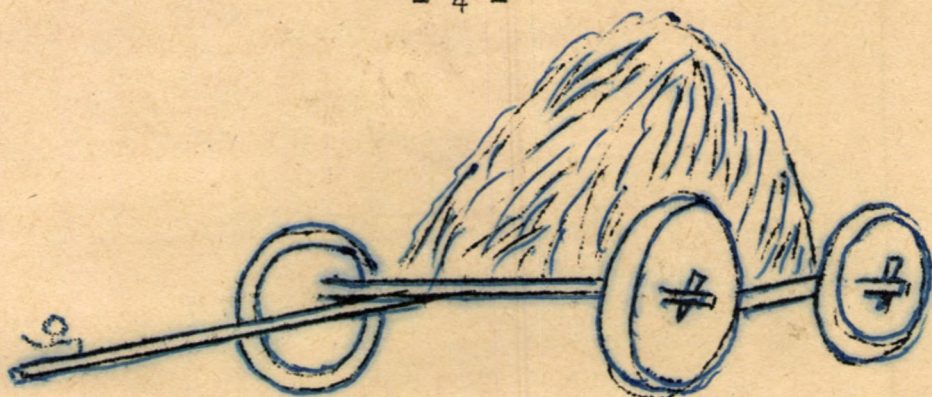

községnek mozsárágyuja lehetett, amit az urnapi körmenetkor a püspök, vagy a főispán átvonulásakor elsütöttek. Arról nem tesz említést a könyv, hogy abban az időben a nagy vihar közeledtére is elsütöttek a mozsárágyukat. De az idős emberek erre még emlékeznek és arra is/apáik, nagyapáik, sokat emlegették/, hogy az 1876-es ^{július 30-án /telep megalapítását} évek elején Kövegy felett olyan hatalmas vihar vonult át, hogy a "száraz jég" mindent elpusztított. A jégverés után pedig "olyan éhínség következett be, hogy még a kukoricából sem ehettek eleget", amit segélyként juttattak nekik több helyről / az öregek szerint még külföldről is/. A jégverést és az éhínséget nagy árverés követte, amelyet a Csanádpalota irattárából előkerült, 1878 június 23.-án kelt irat 4. sz. pontja is bizonyít, mely szerint: a kövegyi lakosoknak biróilag lefoglalt 53.236 frt. árendatartozása végett a jövő július hó 16.-án elfog árvereztetni a lefoglalt buza, árpa és tengeri termények és telep numerusok./Telep numerusnak az 1100 négyszögöles házhelyeket nevezték/. ^{telep palotai volt akkor földet} A könyv csak néhány adatot őriz a község szociális viszonyáról: 1905. III.hó 24.-én az Aradi Magyar Királyi Jöszágigazgatóság 16 koronát küld két szegénysorsu iskolás gyermeknek, Váradi Istvánnak és Kiss Viktoriának a Földművelésügyi Minisztérium utasítására. Nő az adósok névsora és csökken a buzgóság az adományozásra. Amíg a millenniumkor 150 név szerepelt a listán, 1907-ben már csak 27. 1909. XII.hó 31.-én 6 szegénysorsu tanulónak osztanak ki segélyt 240 korona értékben. A könyv megemlíti, hogy 1911-ben a szentsírnál levő persely 8.44.-frtot jövedelmezett, míg a jézuskatonák ellátása 9.38 frt-ba került. Ez is ráfizetéses volt. 1923-ban, az inflációs világban Raskó csanádpalotai plébános a párbért házaspáronként egy pár csirkében akarta megállapítani, a község vezetősége kérelmezte, hogy nagy megtérhelés ne történjék. A magyar pécskai ispán, látva a község állapotát, az 5714/1911 sz.leiratában közölte, hogy 10 hold jegyadományi földet ad, amit Baktai János adminisztrátor bérelt Kálmány-Raskó idejében. A Kövegy-Csanádpalotai ut mellett, 1912-ben kapta meg Raskó a kövegyi lelkésznek szánt 10 kh. 530 négyszögöl földet. Az első világháború után, az 1920-as években ismét kapott a kövegyi egyház a nagykirályhegyesi Blaskovics uradalom birtokából "vagyonváltás" címen kiosztott földből ^{nagy palotai Kövegy megalapítását} egyszer 10 holdat, ugyanannyit kapott a kövegyi jegyző és tanító is/, s egyszer 30 holdat, amelyre tanyát is építtetett az egyházközség./Ugyanabból a "vagyonváltás" címen kiosztott földből kapott még Kövegyen kb. 20 személy. A hadirokkantak 2-2 holdat, a sokcsaládok 4 holdat, a nincstelenek 1-1 holdat. 1921-ben készült el a kisharang, súlya 60 kg. neve Mária./A hívek adományából/. 1927-ben a másik kettő, középen a nagyharang, súlya 215 kg. neve Nagyszonyunk. A harmadik 105 kg. neve Jézusszive. / A könyv nem említi, de a kövegyi lakosok szerint a két nagyharangot Tóth Tamás helyi lakos készítette, s a Jézusszive harangra anyósa, Benkő Vica nevét vésette./ A parókia 1935-ben épült és 1935. szeptember 1.-én lett önálló lelkészség Kövegyen. A parókia alapításakor még majdnem szintiszta római katolikus volt a község, tíz másvallásu találtatott. 1950-re már ötven főre emelkedett a másvallásuak száma, a római katolikusoké 660 volt.

/Folyt. következik/

Pánczól Józsefné

GURGULYA

Az 1910-es években még több gazdaságban használták, s voltak, akik "vontató" néven említették. Ugyanis abban az időben még kevés volt a gőzcséplőgép és az árpát, zabot, kölest aratás után lovakkal "rugatták" /nyomtatták/, s így aratáskor nem kötötték kővébe, mint a búzát, csak boglyázták. Amikor nyomtatásra került a sor, a boglyák alá kettő darab rudasfát szurtek és az alig tőrtmagasságu gurgulyára emelték, majd behuzatták a szűrőre, hol szétszórták. Így a rakodás villázás nélkül történt és haladósabb volt, mint a kocsira való rakodás. Hogy a boglya le ne dőljön a gurgulyáról, lekötötték. A gurgulya kerekei 40-50 cm. vastag rönkből fűrészszelődött, majd a közepét kifurták a fatangely részére, míg a tengely végébe hüvelykujjnyi vastag faszeget tettek, hogy megakadályozzák a kerekek kiesését. A kerekek szélessége 10-15 cm. vastag volt. Gazdagabb helyeken a fatangelyt hájjal kenték, hogy a forgás surlódásától a tengely lángot ne kapjon, de ha háj nem volt, úgy csak vízzel locsolták. A gurgulyát leginkább ökrökkel vontatták, mert azok lassabbak voltak a lovaknál és biztonságosabb volt a boglya vontatása. A gurgulya előállítását bognárok végezték, s a tézslaszeg kivételével teljesen fából készült.

/Az ábrát rajzolta Kálmán Edit/

A.P.K.

ABC. KISÁRUHÁZ CSANÁDPALOTÁN

1974. január 21.-én új kereskedelmi egység átadására került sor községünkben. Ezen a hétfői délelőttön ugyanis Csanádpalota - és nyugodtan lehet mondani, hogy a járás - legkorszerűbb élelmiszer üzletét nyitották meg a vásárló közönség előtt. A megnyitóra a járási és megyei tanácstól is voltak meghívottak.

A mintegy 350 m² alapterületű ABC. kisáruház áruféleségeivel igyekszik a vevők igényeit kielégíteni.

Az áruházban a mirelit árun kívül megtalálható a zöldség- és gyümölcs-áru is. Az üzletben presszókávé is kapható.

Az üzlet reggel 7-től este 7-ig tart nyitva, melyben a dolgozók két műszakban dolgoznak.

Az áruház a nyitást követő napokban rekord forgalmat ért el. A gyors, udvarias és nem utolsósorban a minden igényt kielégítő áruk sokasága lehetővé teszi a vásárlóközönség növekedését.

ifj. Kriván Pál

EMLÉKÜL A JÓ JÁTEKÉRT

a csanádpalotai színjátszó csoportnak

1973. december 26.-án este a csanádpalotai Kelemen László Művelődési Ház színjátszócsoportha - korosabb nők és férfiak bevonásával - helyi hagyományok alapján bemutatta a "Lakodalmom van a mi utcánkban" című régi lakodalmi szokásokat. Az előadás "tömegsikerét" nemcsak a telt-ház, de a nézők gyakori tapsa is bizonyította, amihez Bogár Istvánné óvónő rendezői készsége feltétlenül hozzájárult.

A ma már sok tekintetben feledésbemenő lakodalmi szokások a következő szereposztásban kerültek bemutatásra:

Erdélyi Lajos	vőlegény
Benke Erzsébet	menyasszony
Kodrán János	hivogató vőfély
Hancsik István	násznagyok
Takács Tamás	
Nagy György	a menyasszony szülei
Vass Sándorné	
Német István	a vőlegény szülei
Németh Istvánné	

A meghívott vendégek, nyoszolyo asszonyok:

Kádár Mihályné
Ádók Istvánné
Tóth Antalné
Zelenák Györgyné
Nyerges Mihályné
Kiss Józsefné

A citerazenekar tagjai:

id.Kodrán Sándor
Erdélyi Mihályné
Benke Marcell
Benke Magdolna.

Táncosok:

ifj.Ádók István, Gajda Julianna,
Szekeres József, Mészáros Erzsébet,
Fekete Lajos, Váradi Magdolna,
Kovács Antal, Jancsik Mária,
Kiss Kálmán, Molnár Erzsébet,
Pálincás Miklós, Bozóki Éva.

Az előadásra való felkészülést elősegítette a lakosság színpártoló tevékenysége, melyel nemcsak a játékosoknak, de elődeink szokásainak tiszteltbentartásáról is bizonyosságot tettek.

..-.-.-.-.

1974. február 17.-én este, községünk színjátszó-csoportja - minden dicséretet megérdemlően - bemutatta Tóth Miklós: "Jegygyűrű a mellény zsebben" c. színpadi művét. Ezt a "minden dicséretet megérdemlő" jelzőt nem egy-két "közelálló" lakostársunk állapította meg, hanem a

zsufolásig megtelt nézőtér, honnan a szereplők, már a jó játúkukért, minden jelenetük végén vastapsot kaptak. A darab élethű és szórakoztató volt, a szereplők játéka kitűnő, míg Kiss Andorné tanárnő rendezői munkája - mint már nagyon sokszor - a hozzáértést igazolta. És, hogy a nézők véleményének is némi hangot adjunk, - melyet az előadás után lehallgattunk - a legnagyobb megelégedéssel nyilatkoztak a művelődési ház szórakoztató munkájáról. S mivel a szereplők gondoskodtak a műpártolóknak szórakoztatásáról, mi is gondoskodni fogunk szerepük megemlézéséről, mely a következőképpen alakult:

Csóri Antal	/apa/	Nagy György
Csörinó	/anya/	Kiss Józsefné
Kató	/gyermekük/	Mészáros Erzsébet
Zsuzsi		Kovács Erzsébet
Zótyi		Barta Iván
Barsi Pál	/fiatalember/	Erdélyi Lajos
Pálos Imre	/fiatalember/	Adók István
Soltész	/építésvezető/	Váradi Kálmán
Kartalné		Nyerges Mihályné

Végül eláruljuk, hogy a szerepeket Hadobás László sugta.

.....

A.P.K.

NAPJAINK ESEMÉNYE

1974. január 17.-én Csanádpalota nagyközség és Kövegy társközség Vöröskereszt alapszervezetei Dr. Kriván Gyula elnökletével összehívott vezetőségi ülést tartottak a csanádpalotai művelődési házban. A tanácskozáson Bak Béláné, az I. sz. alapszervezet titkára számolt be először az 1973-ban végzett munkáról. A kövegyi szervezet munkájáról Beke Istvánné adott tájékoztatót. Majd Droppa Kálmánné, a II. számú alapszervezet titkára tartotta meg beszámolóját. Ezt követően Hudák Magdolna védőnő a nő- és családvédelemmel kapcsolatos feladatokat ismertette.

.....

A csanádpalotai művelődési házban 1974. január 4.-én szabás-varrás s ezzel egybekötött kézimunka tanfolyam kezdődött az APESZ. nőbizottsága és a nagyközségi nőbizottság közös szervezésében. A szabás-varrást Tóth Kálmánné varrónő, a kézimunkákat Hadobás Mihályné tanárnő tanítja. A tanfolyamon készített csinos kötényeket, ruhákat, kézimunkákat március 8.-án a művelődési házban rendezett kiállításon mutatják be a tanfolyam résztvevői.

Pánczél Józsefné

SZÓLÁSMONDÁSOK

1./ Elindult, mint Bocz Ignác Radnára. /Bocz Ignác a múlt század végfelé élt. Félkegyelmű volt. Állandóan csavargott. Ha valaki megkérdezte tőle, hogy hová megy, mindig ezt válaszolta: "Elindultam Mária-Radnára a bucsura/.

18.szám

1974. június

KÉZIRAT GYANÁNT!

Honismereti, helytörténeti köz-
lemények

Kiadja: Csanádpalota Község Tanácsa
A Csanádpalotai Kelemen László
Művelődési Otthon Honismereti
szakkörének lapja.

Az 1918/19-es események

A világháború ezerféle szenvedése 1918-ban érte el tetőfokát. A katonák a frontokon szenvedtek, hozzátartozóik itthon nélkülöztek, éheztek, rongyokban jártak. Ilyen állapotokat találtak 1918. november 1.-én a hazatért katonák. Délután zászlókkal, zenészővel bejárták a községet és hangos szóval éltették a köztársaságot. Ez a felvonulás példás rendben történt.

Otthon a feleségeiktől, szüleiktől megtudták, hogy a kereskedők csak kivételes embereknek adtak árut. A végtelen nyomort maguk is látták. Nem csoda, ha a bosszu gondolata is megfordult a fejükben.

November 2.-án a fiatalabb katonák elmentek a Közélelmezési Hivatalba és ott 25 liter rum kiutalását kérték, hazajövetelük megünnepléséhez. A kiutalást megkapták. A rumot Franyó András kocsmájában meg is itták. Berugtak. Később feleségek, anyák, gyermekek is megjelentek, hogy a részeg férfiakat hazahívják. Már nem tudni ki volt az, aki a zsidó kereskedők ellen ingerelte a berugott katonákat. A kocsmá mellett volt Kellner Jakab vegyeskereskedése. Délelőtt úgy 10 óra körül a részeg katonák felszaggatták az ajtórolókat és az üzletből minden árut kidobáltak az utcára. Az összegyűlt nép pedig elhordta.

Asztalos P. Kálmán többek között így ír erről a napról, mint tizenhárom éves szemtanú: "Kellner Jakab boltjából minden árut kidobáltak a bolt előtt tolongó tömeg közé. Egy ideig bámultam a nem minden napi eseményt, majd hazairamodtam, hogy beszámoljak anyámnak a látottakról. Otthon sietve elkéredzkedtem nézgelődni, hogy milyen is ez a forradalom. Amikor a Fő térre értem, hallottam, hogy Miklósi Aurél főjegyzőt nyakára kötött kötélen vezették valahová. Ez a hír elegendő volt ahhoz, hogy ismét hazaszaladjak és ujságoljak. Három szomszédasszony is volt nálunk. - A jegyzőt meg bizonyosan legelni vitték, - szólalt meg az egyik asszony -, mert ő mondta, hogy aki a hadisegélyből megélni nem tud, az menjen legelni."

Bazsó Dénes

CSANÁDPALOTA VIZELLÁTÁSA

--A településtől napjainkig.--
II. rész

Igy lett vége a "jobbágykutnak."

Az 1870-es években a legelőkön is, mint a csigai legeelőn, a tehénjáráson, majd pedig a csürhejáráson ásott kutak szolgáltatták a szükséges vizet. Egy-egy gulya, vagy más falka itatásakor 300 veder vizet is fel kellett huzni, mert úgy az ökör, mint a nagysző gulya, de a kisfalka és a ménes létszáma is meghaladta a 300-at, de a falusi fejős tehenek létszáma is megközelítette a 400-at. E kutak átmérője elérte a 3 métert, mélységük a falusi kutakhoz hasonlóan 6-7 méter.

E kutak többségében az 1930-as évek utolján az akkori Legeltetési Bizottság csöveket furatott, mert a kutak eliszapodódását tapasztalták, de a vízhozás továbbra is kutostorral történt. Ma már benzinmotorral emelik ki a vizet a kutnál lévő vályukba, ha a motor nincs elromolva. A csűrhejárás kutjait pedig - nyáj kanászhiány miatt - megszüntették, /mind a hármat/ csak a fürdetőgödörök vannak meg.

A község délnyugati végén, ahol malacpiac van, még az 1930-as években is használták. Akkoriban Milán, nevű szabó mester öngyilkossági szándékból a kutba ugrott, de mivel a vedret nem huzta fel, fuldoklás közben a veder szélébe kapaszkodott és kiabált: "Is-ten az égbe, Milán a kutba!... Segítség!!!" S Milán szabót kihuzták a kutból, de többé nem használták, csak az állatok itatására. Ezt a kutat a Községi Tanács 1970-ben betömötte.

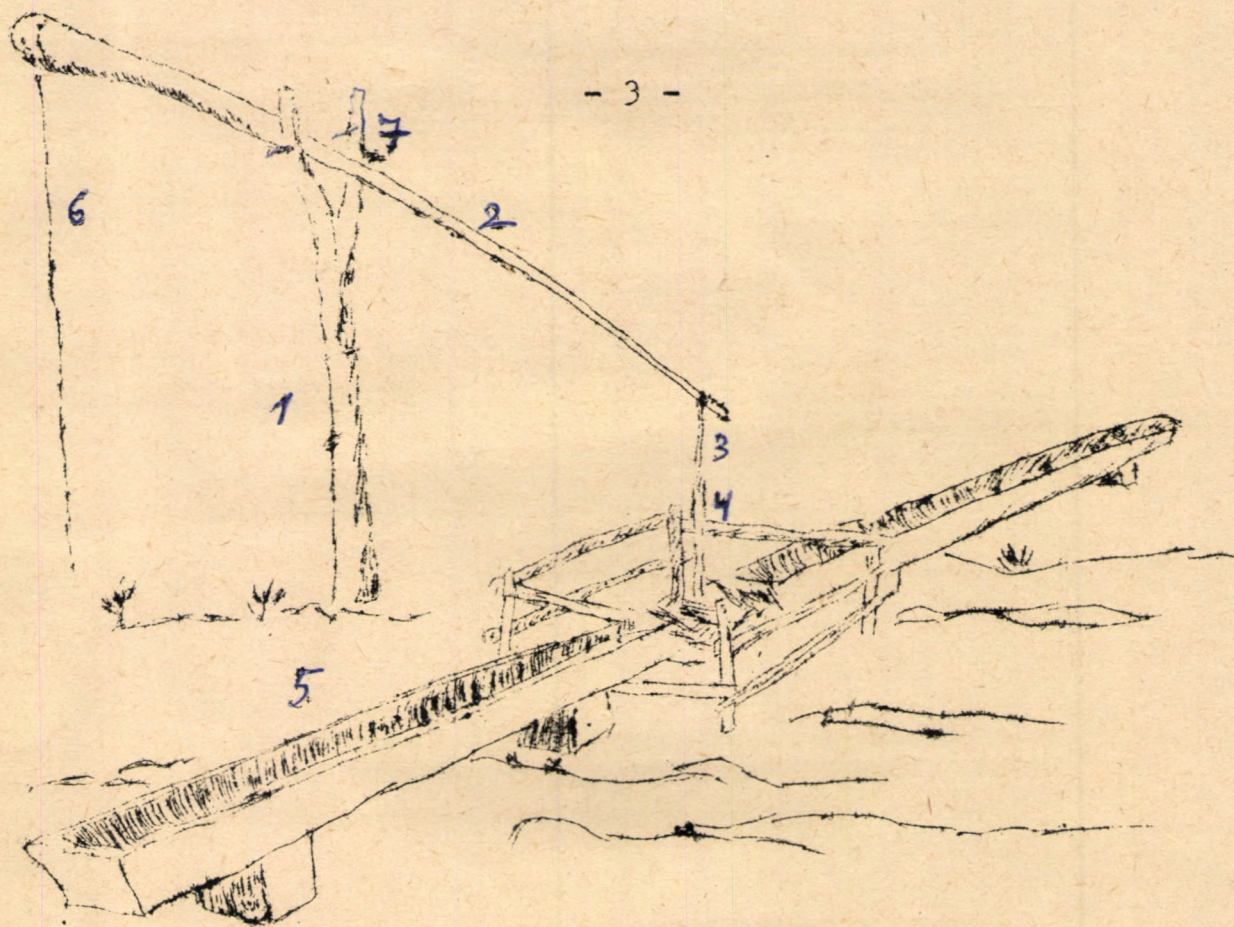
Amikor már a lakóházak udvarai is el voltak látva ásott kutakkal, még mindig volt a község lakóinak egyéb vízszükséglete. Ugyanis abban az időben, de még az 1920-as évek első felében is a fehérneműek előállítására nagyban ment a kendertermelés. A megtermelt kender "nyúvás" /feltépés/ után megszáritva 7-8 napig áztatták. Ehhez az áztatáshoz pedig a határ délkeleti részén áthúzódó gyékényes és nádas, sásos érben lévő vizet használták. Az említett ér még ma is megvan, de víz már nincs benne, mert az 1960-as évek első felében csatornázták, lecsapolták.

A középületek, de különösen az iskolák udvarain kerekas kut volt használatos. Ez annyiban különbözött a gémes kuttól, hogy a kutrovás fölött méternyi magasan rácsos rovása is volt. A kut kettő oldalán szembe egymással erős oszlopok rögzítették a rovást, de arra is szolgált, hogy az ezekbe helyezett hahengert tartotta. A kut hengerét hajtókarral, vagy küllös kerékkel forgatva egy láncon a vedret leeresztette, vagy felhuzta. A fave - der egyik szélére kilósnyi vasat rögzítettek, hogy a vízbe eresztve megmerüljön a veder, míg felhuzásnál az alsó kutrovásba egy kampós vas a kifolyóba billentette a veder tartalmát, s a kifolyóból az oda tett edénybe folyt a víz.

A kerekas kutak rovásán háztatóhoz hasonló fődél volt rögzítve, hogy a szárnyas állatok, galambok, madarak oda repülését megakadályozza. A gémes kutak kutostora fölé pedig egy maroknyi macskatüsköt /liceon gallyakat/ kötöttek, hogy ez tartsa távol a röpködő szárnyasokat.

Ma már sem kerekas, sem gémes kutat nem ásnak községünkben, sőt a meglévőek is megsemmisítésre kerülnek, vagy szennyvizmedencének használják, mert hydroglobus /viztorony/ szolgáltatja a vizet, s még néhány furott, szivattyús kut. Így a leírás és a kutról készült rajz a jövő számára készült.

/Rajzolta: Szügyi István/

A képen látható "gemes kut" a legelőkön volt használatos.

1. Kutágas
2. Kutgém
3. Kutostor
4. Korlát, hogy az állatokat távol tartsa a medencétől.
5. Vályu.
6. Kötél a kut farán, melyet vízhozásakor egy hajcsár a veder felhuzása alkalmával lefelé húzgált, hogy a vízhozónak ne legyen olyan fárasztó a 300 vedernyi víz felhuzása.
7. Járomszeg. Ezen billegett le-fel a kutgém.

/Folyt. következik/

-.-.-.-.-

Asztalos P. Kálmán

KÖVEGY KÖZSÉG MULTJA ÉS JELENE

Kövegyen az iskolai oktatást egy régi, az aradi uradalom idején is meglévő épületben kezdték meg, melyet /a palotai parókián lévő feljegyzések szerint/ 1884-ben átrenováltak és a templom felépítéséig imaháznak is használták. Ebben az időben /az 1800-as években/ egy

Gubica nevű tanítójuk volt, akire a legidősebb emberek még emlékeznek, mert gyermekkorukban ismerték. A mai iskolát 1909-ben építették két tanteremmel és egy tanítói lakással államköltségen, de később még átalakításra került.

Az 1900-as évek elején a kövegyi iskolában Mácsai Ferenc tanított Veres Erzsébettel, de leginkább csak egyedül, s ezenkívül a kántori teendőket is ellátta. Ennek fejében Mácsai tanító készpénz illetménye 1904-ben egy negyedévre 200 korona, a fa illetménye 10 korona volt.

Óvodája a községnek nem volt, sem az első világháború előtti, sem a világháború utáni időben. Csupán 1904-ben fizetett a pénztári bizottság Nagy Irén óvonőnek 100 koronát, amiért 1904 nyarán "nyári menedékházat" vezetett, s ettől kissé sok iskola számla adódott. /Holt az idős emberek szerint; csak a téren, a fák alatt helyeztek el néhány padot, s ott töltötték a gyermekek a napot. Csupán a felügyelet érdekében létesítették. / 1950-ben létesítették Kövegyen óvodát a volt jegyzői lakásban.

A közigazgatást ugyancsak a régi, az aradi uradalom idején is meglévő épületben kezdték meg Csillag János jegyző /aki 1864-től 1896-ig volt Kövegy jegyzője/ és Ménesi István bíró. A közigazgatás élen az 1900-as évek elején Lapu Imre jegyző állt, ő látta el a jegyzői teendőket egyedül. Segédjegyző az 1920-as években került Kövegyre. 1928-ban a segédjegyző részére 1100 négyszögöles telket vásároltak, s a rajta lévő lakást megfelelő lakássá alakították. A kisbírója hosszabb ideig Sulyok Mihály, aki egyben harangozó is. Postása az "öreg Völler", / a nép csak így nevezte, mivel Kövegynek nem lévén vasútállomása/ hátán a nagytáskával naponta megjárta az utat Palotára és vissza gyalog, s ezenkívül a faluban ő hordta szét a leveleket, de a posta, adminisztrációs munkáját is elvégezte. A község szolgálatában állott a "referás" is. Abban az időben a község nem tartott saját fogatot, hanem évenként fogadott fel előfogatost/referást/ a község lótartó gazdái közül. Ezt leginkább olyanok vállalták, akiknek kevés földjük volt. A referásnak legfőbb dolga volt a jegyzőt Palotára vinni /értekezletre/ s a papot Kövegyre hozni /istentiszteletre/. Amiből olyan szólás-mondás féle is keletkezett, amit a nép sokáig emlegetett. Ugyanis egyszer egy iszákos embert fogadtak fel, aki ha ittasan ült a kocsi, mindig azt kurjongatta, hogy: "Csillag, Kacér visszük a jegyzőt, hozzuk a papot!..." S egyszer ilyen italos állapotban a papot az árokba fordította.

Pánczél Józsefné

JELENÜNK KRÓNIKÁJA

Csanádpalotai képzőművészek

Április 19.-én a művelődési házban rendezte kiállítását a csanádpalotai Képzőművészeti kör. A megnyitón Balázs István a Nagyközségi Közös Tanács Elnöke méltatta a kiállítók munkáját, majd felhívta az alkotók figyelmét a régi, palotai kenderáztatósok munkáinak egy-egy ábrázolására is. Miként mondotta az előadó a palotai áztatósok országos híreik voltak az áztatásban, de a munka menete is nagyban különbözött a mai áztatástól és az utókor számára érdemes volna vele foglalkozni.

A kiállításon láttuk Czene Mihály, Szügyi István, Asztalos Mihály, Kriván Pálné festményeit és grafikáit, de az érdeklődők gyönyörködhettek Szekeres András és Dufka Pálné faragványaiában is. A kiállításból Fontos Sándor festőművész és Szigeti György szakreferens válogattak a megyei kiállításra.

A kiállítás színvonalát és értékét emelték az iskolások: Kiss Aliz, Szaniszló Zoltán, Duska György, Szimán Mária, Turi Ilona, Laskovitz Ildikó, Vízahányó Béla, és Benke Mária elismerésre méltó munkái, melyek közül szintén beválogattak néhányat a megyei kiállításra.

A szép munka, a képzőművészeti kör életrevalósága Takács Győző festőművész nevét érinti, aki odaadó lelkesedéssel és szorgalommal foglalkozik a csanádpalotai szakkör létjogosultságával.

---.---.---

A.P.K.

Helyesbítés. A Palotai Krónika 17.sz. 2 oldalán elírás történt: 1966. van feltüntetve a "jobbágykut" beszakadására, holott a helyes évszám: 1963. március.

---.---.---

Szerk.Biz.

A 29. szabad Május 1.

A május elsejei ünnepség délelőtt fél 10 órakor színpompás felvonulással kezdődött. A nagyközség lakossága, az üzemek, termelőszövetkezetek, intézmények dolgozói, az iskolák tanulói, a napközi otthon öregjei ünnepi menetben vonultak az emeletes iskola udvarára, ahol Gila Mihály, a nagyközségi pártcsucsvezetőség titkára mondott ünnepi beszédet.

Az ünnepség kulturműsorral folytatódott, amelyet az óvodások, kisdobosok, uttörők, a népitáncosok és a citerazenekar adtak elő.

A május elsejei ünnepségnek kedves színfoltja volt a Haladás és a Törekvés tsz. asszonyainak a művelődési házban rendezett kézimunka-kiállítás, valamint a szegedi Tömegcikk Ipari Szövetkezet csanádpalotai üzemének játék és barkácsszemszám bemutatója.

A nagysikerű kézimunka-kiállításon a Törekvés Tsz. asszonyai nagyon szép népi himzésekkel vettek részt. Kovács Péterné: tiszavidéki kereszt-szemes, írásos, Galgóczi Mihályné: kalocsai, torockói himzéssel, Nagy Pálné: kalocsai palóc himzéssel, Hám Sándorné: torockói, Gajda Lajosné: kalocsai, békési szürhimzéssel, Kriván Kálmánné: békési szürpárnával, modern zsurgarnitúrával, G. Szabó Istvánné: torockói suba párnával, faliképpel, modern zsurgarnitúrával, Nyerges Sándorné: sárközi szettel, Vass Mária: írásos párnával, Vörös Józsefné: szép horgolással, Kovács Marcellné: ugyancsak horgolással, Haluska Józsefné: kalocsai és matyó párnával, Dudásné: kalocsai és matyó párnával, Flórián Andrásné: karádi himzéssel, Tóth Mária: kalocsai párnával, terítővel, Ludányi Istvánné: írásos és békési szürhimzéssel, Varga Istvánné: kalocsai garnitúrával, Takács Jánosné: kalocsai terítővel, Telek Andrásné: kereszt-szemes faliszőnyeggel, Németh Istvánné: modern terítővel, Kovács Lászlóné: torockói párnával, Oláh Ferencné: kereszt-szemes garnitúrával, Kádár Mihályné: faliszőnyeggel, Vágvölgyi Jánosné: matyó, kalocsai és torockói himzéseket mutattak be. A tanfolyamot Vágvölgyi Jánosné vezette.

---.---.---.---

Pánczél Józsefné

Március 19.-én a művelődési házban véréradónapot tartottak, amelyen ötven véradó adott vért. A véradóink önzetlen áldozatkészségeért Vöröskereszt szervezetünk köszönetét fejezi ki.

.-.-.-.-.-.

Március 31.-én községünkben tartották meg az uttorók és kisdobosok járási kulturális seregszemléjét. Kilenc község pajtásai mutatták be színvonalas műsorukat. Spk értékes díjat és helyezést osztott ki a járási uttoróelnökség zsürije. Szépen szerepeltek községünk általános iskolájának kisdobosai és uttorói is. Aranyérmet szerzett zongoraszólójával Debreceni Ilona 6. osztályos uttoró és szaválatával Kanton Katalin 3.-os kisdobos. Ezüstérmet kapott citerajátékáért Szikszai Rozália 4.-es kisdobos. A csoportjátékok közül aranyoklevéllel jutalmazta a zsüri a 3.-os kisdobosokat a "Nyitnikék" című gyermekjáték előadásáért. Ezüstoklevelet kaptak a 8.-os uttorók a "Talajjavítás" című jelenet bemutatásáért és bronzoklevelet szereztek a 8-os lányok a "Fehér liliomszál" című tánccal. Jól képviselték tehát a község színeit gyermekeink.

A seregszemle idejére érdekes kiállítást állítottak össze az uttoróvezetők a gyerekek expedíciós gyűjtőmunkájából. Falujuk múltját és jelenét kutatták a pajtások, hogy jobban megismerjék és meg is szeressék szűkebb hazájukat, lakóhelyüket. Ez a célja a "Nem térkép e táj" nevű expedíciós mozgalomnak. Értékes gyűjtőmunkájukat bizonyította a kiállítás is.

.-.-.-.-.-.

Április 3.-án délután 4 órakor ünnepélyes keretek között felavatták községünk új orvosi rendelőjét. Az ünnepélyen Ádók Margitka előadta Illyés Gyula: Az építőkhöz című versét, Balázs István a Nagyközségi Tanács Elnöke köszöntötte a megjelent ünneplő községeket és az ünnepségre községünkbe érkezett vendégeket. Az avatóbeszédet dr. Szilágyi Géza járási főorvos mondta. Az avatóbeszéd elhangzása után a nagyszámú közönség megtekintette a korszerű rendelőt, amelyben helyet kapott két orvosi rendelő, egy fogászati, valamint a gyermekszakorvosi rendelő, továbbá egy laboratórium, egy elkülönítő, az egészségügyi tanácsadó és egy tágas váróterem.

A korszerű intézmény - amelyre nagy szüksége volt már községünknek, amelyet nagyon várt községünk lakossága - igen nagy sikert aratott: mindenki az öröm és a megelégedettség hangján szólt róla.

Az ünnepség további részében községünk vezetői, a párt-, tanács-, társadalmi szervezetek, tsz-ek, üzemek képviselői haznák felszabadulásának 29. évfordulója tiszteletére megkoszorúzták a felszabadulási emlékművet. Utána ünnepi nagygyűlést tartottak a művelődési ház nagytermében, amelynek előadója Mitykó Sándor elvtárs az MSZMP. Járási Bizottsága munkatársa volt.

Az ünnepi gyűlésen adták át a Haladás két dolgozójának Fekete János párttitkárnak és Markovics Gézáné a nőbizottság elnökének a jó munkájukért járó kitüntetések. Ugyancsak az ünnepi nagygyűlés alkalmából került megnyitásra a "Faluk a szocializmus útján" című kiállítás is.

Az ünnepi nagygyűlés nagyszerű kulturműsorral zárult, amelyet a kis-

dobosok, uttörők és a művelődési ház néptáncscsoportja adtak elő.

.....

Pánczél Józsefné

A béke és barátság jegyében műsoros ünnepséget rendezett Csanádpalota nagyközség május 8.-án. Ebből az alkalomból Csanádpalotára látogatott I.P. Abaimov és T.A. Csikovani, a Szovjetunió magyarországi nagykövetségének első titkárai és J.A. Akimov a Szovjet Kultura és Tudomány Házának osztályvezetője.

Mielőtt a békegyűlésre került volna a sor, meglátogatták az ÁFÉSZ. ABC áruházát, majd Kruzslicz László meghívására megtekintették Kosuth utcai új lakásukat és az új lakótelepet. Ez után került sor a Kelemen László Művelődési Ház berendezett termeinek, klubszobáinak megtekintésére, majd résztvettek a Haladás Mtsz. egyik brigádjának ünnepi ülésén is. Este a művelődési ház nagytermében békegyűlést tartottak, ahol Kiss Dezsőné megyei tanácsstag mondott ünnepi beszédet. Az ünnepségen résztvett: Koczás Ferenc a makói járási pártbizottság titkára is. Az ünnepség színvonalát emelte az óvodások, majd a táncscsoport és a Haladás Mtsz. menyecske kórusának színes és hangulatos műsora. A békegyűlésen T.A. Csikovani köszönetét fejezte ki a baráti fogadtatásért és tolmácsolta a szovjet nép üdvözlését. A békegyűlés megnyitója Balázs István tanácselnök volt.

.....

A.P.K.

Palotai rongyosbál

Az ÁFÉSZ. KISZ : alapszervezetének fiataljai ez évben is megrendezték a rongyos bálát. A 19 órakor kezdődő bál, melyen nagy számban vettek részt a község fiataljai, nagyon jó szórakozásnak ígérkezett, s ezt a szórakozási kedvet fokozta a palotai tánczenekar játéka. Nagyszerű és mulatságos rongyokban láthattuk többek között: Bozóki Máriát, Ludányi Józsefet, Szügyi Lászlót és Szóke Zoltánt. Az időközben kialakult hangulat nagyon baráti, közvetlen volt. A zsűri éjjel előtt hirdetett eredménye szerint a legszebb, de egyben legrongyosabb öltözkében megjelent hölgy Bozóki Mária volt, míg a hozzáillő "uri ember" pedig Szügyi László. A megjelentek jól érezték magukat s ez szemmel látható volt, mindez köszönhető a szervezőknek és közreműködőknek egyaránt.

.....

Ifj. Kriván Pál

A Csanádpalotai Haladás Mgtsz. 1974. évben a Nők Klubja keretén belül népihímzés tanfolyamot és TIT. előadásokat rendezett. Ezeket a foglalkozásokat 4 éve folyamatosan megtartjuk. A tanfolyamokat Markovics Gézané, a Haladás Tsz. vezető adminisztrátora, szakmai vezetője Vágvölgyi Jánosné tanítónő.

A tanfolyamon harmincan vettek részt, többen az Erdei Ferenc és Kelemen László növénytermelési brigád /szocialista brigád/ tagjai is.

Közülük 26-an készítettek népihimzést /terítő, párnák, ruhák, falikép stb./ Szinte minden tájegység himzés mintája készült, így: kalocsai, buzsaí, vásárhelyi, írásos, tardi, karádi, matyó, sárközi, szentistváni, uri, békési szűr, nyitrai stb. /A kiállítás május 1-től-8-ig volt nyitva/

A tanfolyam hallgatói: Kovács Jánosné, Vetró Józsefné, Nagy Istvánné, Barta Marcellné, Halász Józsefné, Németh Jánosné, Gazsó Györgyné, T. Kovács Kálmánné, Fekete Ferencné, Kodrán Kálmánné, Garbacz Sándorné, Csontos Jánosné, öz. Kriván Kálmánné, öz. Perneki Károlyné, Daróczi Sándorné, Vass Imréné, öz. Karsai Jánosné, Tóth Jánosné, Benke Lászlóné, Gazsó Mihályné, Igrényi Andrásné, Gyenes Sándorné, Szeles Lászlóné, Váradi Mihályné, Balogh Andrásné, Markovics Ágnes az esztergomi Tanítóképző Intézet hallgatója 3 eredeti népihimzést adott át a kiállításra

..-.-.-.-.

Markovics Gézáne

SZÓLÁSMONDÁSOK

"Fülel, mint süket disznó a buzában." /Hallgató, figyelő emberre mondják.

"Element Kukutyinba zabot hegyezni". /Ha valakit keresnek és nincs ott, hon, tréfásan ezt mondják. Kukutyin Ferencszállás község marosparti területének a neve. Zabéréskor kiöntött a Maros. Hogy a termést megmentsék, csónakba szállva vagdoszták le a vízből kiálló zab hegyét, azaz kalászatát./

"A jó talaj nem türi a gazt." /Kopasz ember mondja ezt, ha kopaszsága miatt csufolják./

"Egy állapotban van, mint Samu nadrágja." /Samu szegény zsidó család gyermeke volt. Ő nőtt, de tízéves korában is abban a nadrágban járt, amit öt éves korában vett neki az anyja./

"Olyan ember ez, mint a Páskuli órája." /Páskulinak járt az órája, néha ütött is, de mutatni nem mutatott, mert nem volt mutatója. A visszahúzó, jelentéktelen emberre mondják.

Bazsó Dénes gyűjtése

"Nagy törvényű, mint a Krizsa Bandi lova."

/Krizsa Bandi, akire még ma is sokan emlékeznek, nagyokat tudott mondani, s egy alkalommal azt állította, hogy olyan nagy törvényű lova volt, hogy a kocsibafogva, állva döglött meg. A fenti szót olyan emberre mondták, aki önfejű, akaratos./

"Átesett, mint makói ember a talicskán."

Ha valaki nehéz dolgot old meg, akkor használják. Abból ered, hogy az egyik palotai vásár alkalmával a makói ember bepityókázott /ivott/ s amikor az előtte levő talicskába felbukott, felkiáltott: "Ála istennek, ezen is átestem!"

"Úgy szereti, mint a kövegyi ember a kiscsikót."

/A háború utáni években nagy adót vetettek ki a lovak után, de a kiscsikók után is fizetni kellett. Ekkor a szóbanforgó embernek kettő ellett a lova, s hogy megszabaduljon a tehernek számító csikótól, az egyiket megfojtotta. Amikor ez a hatóság tudomására jutott és felelős-

ségre vonták, így védekezett: "Csak szeretetből tettem, kérem."/

"Nagyot került, mint a mezegyesi kocsis."

/A nagyotmondó, hazudozó emberre mondják. Eredete: idős Csókás Mihály bácsi parádés kocsis volt /urakat hordott/ a mezőhegyesi birtokon. Egyszer italozás közben mondta, hogy ő Horthy Miklóst vitte kocsiján Amerikába, s amikor megkérdezték, hogy a tengeren miként mentek át kocsival az öreg azt felelte: "nem arra mentünk, hanem kerülővel./

● — ● — ● — ● — ● — ●

Némethi Bálintné gyűjtése

RÉGI NÉPDALOK

Zsalugáteres az ablakom
Előtte dalol a galambom:
Érik a ropogós cseresznye,
Tekints ki barna kis menyecske.

Ha kimegyek én a rétre kaszálni
Leülök a rend végére pihenni.
Rágyujtok a rövidszáru pipámra,
Rágondolok az én kedves babámra.

Be van az én fejem már kötve,
Nem nézgelődhetek a kedvemre.
Jobb lenne, ha sírnál kedvesem,
Nem leszek a tied schasem.

Learatták már a buzát, az árpát,
Elvágták a kispacsirta bal szárnyát
Kis pacsirta a balszárnyad nagyon
fáj

Fáj a szívem, mert a babám másra vár.

• — • — • — • — •

Bazsó Dénes gyűjtése

Rakott szekér tűnik fel az országuton, messziről.

Öreg molnár, hogy meglátja, a szíve is megőrül.

Örömebe azt kiáltja: búzát örlünk még máma!

Gyuri fiam, vitorlára,

Te meg zsákot hozzál Sára:

Buzát őrlünk a malomban még máma!

Rakott szekér, hogy befordul, leszáll róla a béres,

Oda kiált a molnárnak, minden szava de éles.

Azt üzeni az én gazdám, nem jól örült a multkor,

Kopott már a malom köve,

Hogy ha újat nem tesz bele:

Más malomba öröülünk, majd Szent Györgykor!

Önnek valószínűleg hogy ezt hallja megváltozva a szövegről.

Oreg molnár, hogy ezt hallja, megrázza a szakállát,
 Odakiált a hímnak: vigye el a buszáját!

Oda kiált a béresnek, vigye el a buzáját!
 Enne is ut enne is ut amenna egy gőzmalc

Erre is ut, arra is ut, amarra egy gozmalom:
Én a malom, vitézlőjét nem hagyom.

En a malom vitorláját nem hagyom.

● — ● — ● — ● — ● — ●

Balogh András gyűjtése

[illegible]

PALOTAI KRÓNIKA a csanádpalotai Kelemen László Művelődési Ház Honismereti Körének lapja.

Kiadja: Csanádpalota Nagyközségi Közös Tanácsa

Lektorálta: Gila Mihály ált.isk.ig.

Szerkeszti: Szerkesztő Bizottság

Borítólap: Szügyi László

Felelős kiadó: Flórián Tiborné műv. ház igazgató

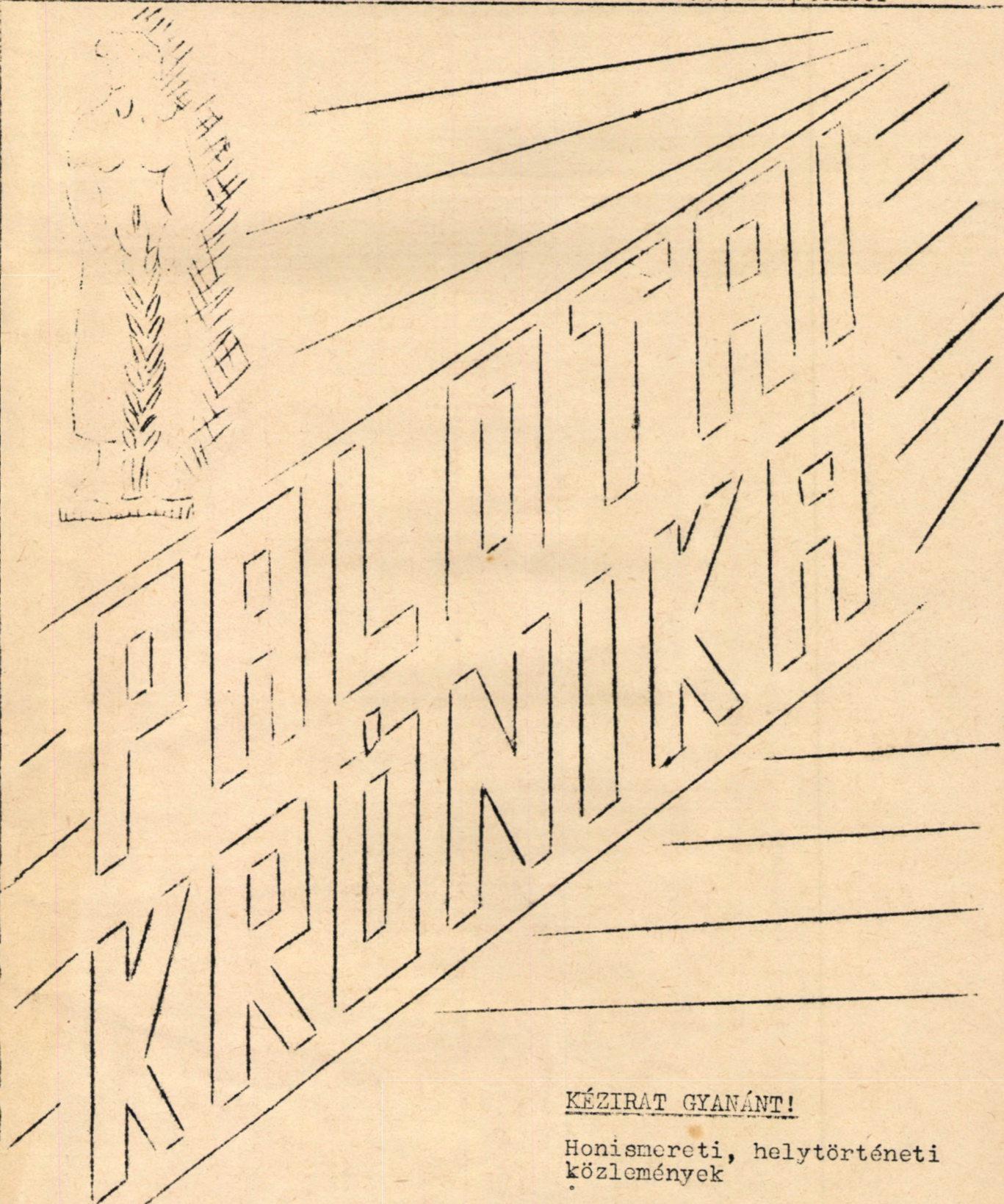
0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0 -0+0-0-0-

19. szám

1974.szeptember

KÉZIRAT GYANÁNT!

Honismereti, helytörténeti
közlemények

Kiadja:

Csanádpalota Nagyközségi
Közös Tanács

A Keleni László Művelődési
Ház Honismereti szakkörének
lapja.

"MA HARMINC ÉVE..."

A felszabadulás évfordulójára

Szeptember 23.-án hangzott el először Battonyán, s mint futótűz száguld végig az emlékezéssel teli mondat hazánkon, helységről-helysége, falvakon, városokon keresztül az utolsó dunántúli községig, az utolsó, nagy napig: 1975. április 4.-ig. Elmondjuk, majd dekoratív ünnepségeken, nagygyűléseken, munkahelyek egy perces emlékező lecsendesülésén, mikrofonba mondjuk, szétharsogva a hangszórókon. S mondjuk hangtalanul, belül: az emberek lelkében zeng-zug a mondat diadalmas harangszóként:

"MA 30 ÉVE FELSZABADULTUNK!"

S a lelkekben, belül az ünnepélyes mondat mögött torlódnak az emlékek..

...A keskeny földnyalábon a felkelő nap sugarai ott érték az eke szarvát fogó fáradt parasztot, akinek fejében zsongott az adóhátralék, a buza ára, a tüzelő, a ház omladozó fala, a gyerek lyukas csizmája. A ló fejénél botladozott a hajnal lehetétől dideregve, álmatlanságtól vörös szemekkel a kisiskolás - az asszony fejt, hajtotta a jószágot, készítette a kapát, fedeles kosarat. - mit is tegyen bele, hogy a napi munkán ne égjen éhségtől a gyomor...

...A gyári sziréna hangjára megindult vásott kiskabátjában a munkás, zsebében margarinnal a ragacsos kenyér - s arra gondolt: hagyott-e az asszony a köménymagos leves mellé néhány kenyér-falatot a gyerekeknek.. Lázás a kisebb, hogy vigyék orvoshoz, nincs rá pénz, s ha a szombati bért gyógyszerre adják, miből lesz kenyér egy hétig. S ha szombaton a boríték mellé oda teszik a munkakönyvét...? A tanár, a hivatalnok fényesre kefélt nadrágjában fészeken haladt az utcán, tartásával egyen-súlyozva ruhája kopottságát. A hivatalban felhuzta fekete klott könyök-védőjét - hatalmának, munkakörének jelképe-e, vagy csak a zakó stoppolását takarja vele...?

"MONDD, MIT ÉRLEL ANNAK A SORSA..."

A sziréna sikoltásába belezugott a repülőgép, a bomba vijjogása, s a robbanás utáni csöndbe az anyját vesztett gyermek, csecsemője holttestét ölelő anya örjöngő sikolya. A postás kopogott az ajtón, de a rózsaszín tábori lap helyett hivatalos értesítést hozott: hősi halált halt, eltűnt... A postás riadtan menekült, ne hallja a papírt markoló asszony kétségbeesett jajdulását. A katonacsizmák és papírbakancsok kopogása ártatlan emberek utolsó hördülését nyomta el, az égő házak és krematóriumok füstje felhővé sűrűsödött, eltakarva az éltető napot.

Egy égő, jajgató földrész "vándorló fájdalomként" cipelte önmagát. Mit érzett a paraszt, a munkás, a hivatalnok, bujkáló katonaszökevény, a férjért, gyermekért rettegő asszony, a félelemtől lázas szemű gyermek, amikor az első vörösszillagos katona, lábával a gyülölve félt horogkeresztes zászlóra taposva felé nyújtotta a "klebát"? Amikor a "Nyemecki? Fasiszt?" kérdésekre tagadón rázta fejét, s az idegen katonának arcán barátságos mosolyt látott felvillanni?

"Tiéd az ország, magadnak épited!"

"Azé a föld, aki megműveli!"

"A gyár a munkásoké!"

"Arccal a vasut felé!"

"Le a feketézőkkel!"

Minden nonda egy új roham - államosítás, munkásigazgatók, földosztás, megnyílnak a NÉKOSZ kollégiumok a munkás-paraszt gyerekek előtt.

"Egy csapat Keletről, Napkeletről

Betört a fénnyel - élre állt a Párt!"

- s egy új honfoglalás lázában égve teremtetten meg a régi nyomorgó a régi földön új életét, új hazáját.

"Ma dunnás ágyban olvasod: Csepelre

küldöttség érkezett - s otthonában fogadta

N.N. a munkás" - írja a költő, mai életünk szép nyugalmáról, rendjéről, melyben természetes, hogy a Nemzeti Színház előcsarnokában az igazgató és a munkás kabátját a ruhatárba adva kezét fog és megbeszéli befelé menet, hogy az ez évi bérleti előadások igen jók voltak. Gondolatok, érzések torlódnak az ünneplő szavak nyomában - s a költői jóslat ma szavalet már, az ünnepi gyűlés egy mozzanata, de a lelkekben ott ég feliratként a hála örök mécse, a hősök sirjának örök mécsese alatt, azon hősökének, akik saját testükkel, életükkel termékenyítették meg hazánk s népünk lelkének talaját a jóslat valóraváltására:

Mig megvilágosul gyönyörű

képességünk, a rend,

mellyel az elme tudomásul veszi

a véges végtelent,

a termelési erőket odakint s az

ösztönöket idebent..."

Bakos Rózsa

CSANÁDPALOTA VIZELLÁTÁSA

- "településtől napjainkig.-

III. rész.

A kutatás

Olyan foglalkozás volt, melyet nem akárhik és nem akármikor végezhet-
tek. Ha a megszokott átlagnál fentebb volt a földben a víz árja- ezt
a már megásott kutak elárulták - nem ástak, mert nem mehettek az álta-
lános vizár mélységig. De azt is tudni kellett, hogy hol lesz jó ivó-
viz, melyből főzni és mosni is jobb lesz az olyan kutak vizénél, melyek
kemények, kergesek. Aki a kutatásban kontár volt, tehát nem volt meste-
re, az után a kut hamarosan elnyomorodott, vagy be is omlott. Így Csa-
nádpalotán is meg volt a faluhírű kutásó banda, mely 5-6 főből állott.
Ezek közt volt egy "bandagazda". Ő tett javaslatot a kutat ásató gaz-
dának, hogy tellének, vagy földterületének melyik részén lehet jobb vi-
zet találni. A bandagazda feladata volt a bér kialkudása és a felelős-
ség is. A kut ásása Csanádpalotán 5 méternyi körzetben kezdődött, s töl-
cséralakzatban haladtak 6-7 méter mélységig, amikor már a tölcsér egy
méterre szűkült. Persze, a nagyobb méretű közutaknál szélesebb töl-
csért ástak, így a legelőkön ásott kutaknál is. A kut mélységét legin-
kább a talajvíz határozta meg, így mikor a kut mélységét elérték, a
banda egyik tagja elkészítette a méternyi magas és méternyi széles al-
só rovást, vagy - így is nevezték - "kávát." Ez fenyődeszkából készült
4 db. 10 x 10-es oszlopokhoz szegelve.

Amikor a rovást a kut fenekén elhelyezték, a kidobált földből körül
döngölték, s a káva tetejére téglahosszuságu széles deszkát szegeltek,
s erre rakták a téglát. Voltak, akik féltéglákból rakatták ki a kut
falát, de olyan ásatók is, akik egész téglákat használtattak. A fon-
tos az volt, hogy a téglák szorosan legyenek berakva és erősen körül-
döngölve. Mire a téglarakással a felszínre értek, a kitermelt föld
csaknem elfogyott, de ami megmaradt, azt a felső rovás körül egyenget-
ték el, hogy az esővíz, mely a kut környékén esett, ne follyon a kut-
ba. Amikor végeztek a kut környékének feltöltésével és a rovás is rögzítve volt, a rovás belső oldalára egy edénytartót helyeztek el. Ez
volt a "kantatartó". Erre téve öntötték meg a kantát. Ezután a kutágas
állítása következett. Ez Y /ipszilon/ alakzatú, erős akácfarönkből ké-
szült és hosszát a kut mélységéhez szabták, míg leállítását a kut
mélységének felére állították, hogy a vedret kellő magasságba felhord-
ja.

Amikor a kutágast erősen ledöngölték, a kutgém következett. Ez is
akácfarönkből készült, s hosszának a kut mélységével kellett veteked-
ni. Amikor a gém közepén kifurták a járomszeg helyét, az ágason elő-
re kifurt lyuk egyikébe tették a járomszeget, majd a gémet odáig emel-
ték, hogy a járomszeget ezen is keresztül dughassák. Ez a járomszeg
tartotta az ágas között a gémet.

Asztalos P. Kálmán

Kövegy község multja és jelene

Kövegy földrajzi helyzete a közlekedés szempontjából - a települést követően - nem a legszerencsésebb. Fő utvonál nem vezet keresztül a falun. Vasutvonal nem érinti. A legközelebbi vasutállomás Csanádpalotán van. A település után az 1900-as évekig csak földúton közlekedtek. Az 1900-as évek elején létesült a műút, amely Csanádpalotával és Makóval összeköti. Ezen a műuton bonyolódott le ezentúl a forgalom, főleg lovaskocsin. A lovaskocsi forgalom igen nagy volt, mivel ezen az uton szállították a mezőgazdasági terményeket /hagyma, cukorrépa/ a palotai állomásra. De nagy volt a gyalogos forgalom is, mivel a kövegyi asszonyoknak nagyrésze gyalog "garabolyozta" be áruját a palotai piacra. A postát Csanádpalotáról Kövegyre és Kövegyről Csanádpalotára még az 1920-as években is gyalog hordta az idős Völler István. Naponta gyalog jártak a majd öt kilométerre levő palotai állomásra a Mezőhegyesen, vagy a Nagylaki Kendergyárban dolgozó kövegyi munkások is.

Az 1930-as években már elszaporodott a kerékpár. Ezentúl a fiatalság kerékpáron járt vasárnap délutánonként Csanádpalotára szórakozni és kerékpáron jártak a munkások is az állomásra/magánházaknál hagyták a kerékpárt/ de az idősebb asszonyok, idősebb férfiak ezután is csak gyalog "járták meg" Csanádpalotát.

Nagy a jelentősége a két községet összekötő földútnak is. Ez az út Kövegy keleti oldalán indul és egyenesen az állomásra fut, elhaladva Csanádpalota D-i, DK-i oldalán. Ezen az uton az állomás megközelítése rövidebb. Így esőmentes időben nagyobb volt a forgalma, mint a műútnak. Persze ezen az uton gépjármű forgalom mincs.

A műút, mely Csanádpalotával összeköti, elhaladva a község tengelyvonalában, Makóval is összeköti.

Makó az a város, amely legközelebb esik Kövegyhez. Makóra főleg piaci napokon /szerdán, pénteken/ jártak az emberek. Itt az érucseré forgalom nagyobb tételekben történt, mint Csanádpalotán. A Kövegy-Makó közötti utszakaszon a fő közlekedési eszköz szintén a lovaskocsi volt, majd később a kerékpár, motorkerékpár és autó.

A kövegyi asszonyok nagyon sokszor bementek a 12-13 km-re levő makói piacra is gyalog az egy-két garaboly áruval.

/Ma sem felejtették el azt az érdekes esetet, amikor a makói uton két gyalogos asszony utolért egy lovas-kocsit, amelynek a bakon ülő gazdája szundikált. A két asszony már-már elhagyta a kocsit, amikor a szundikáló gazda fölébredt és hívta az asszonyokat a kocsijára. Mire a két asszony így válaszolt: "Dehogy megyünk, mi sietünk..." Erre a gazda közérvágott a lovaknak és úgy elporzott, hogy színét se látták tovább. Azóta is megmaradt a szólás-mondás, hogy: "Aki siet, menjen gyalog, mint a kövegyi asszonyok".

1950-52-ben autóbuszjárat indult Makó-Kövegy-Csanádpalota között. A nagyon kicsi forgalom miatt azonban akkor ez megszűnt. 1962-ben újra megindult. Ma rendszeres autóbuszjárat van igen nagy forgalommal. A felsőbb tagozatu /V-VI-VII-VIII. osztályos/ diákok ezen járnak a palotai körzetesített iskolába és a makói iskolába is. Az iskolásgyermekeket az autóbusz reggel beviszi Palotára és délután hozza vissza. Ebédet is az ottani napközi iskolában kapnak.

Nagylakkal, Magyarcsanáddal, Apátfalvával és Királyhegyessel földút köti össze. Ezek jelentősége nem nagy, mivel csak dűlőutak. Ezeken leginkább a termény hazaszállítása történik.

Pánczél Józsefné

JELENÜNK KRÓNIKÁJA

Kirándulás

A csanádpalotai Törekvés Mezőgazdasági Termelőszövetkezet vezetősége azzal a jelszóval: "Ismerd meg hazádat" kirándulást szervez a tagok részére minden esztendőben. Jó pár éve járja már a tagság az ország különböző részét. Az idén is 45-en vettünk részt a kiránduláson. Irány: Nyugat-Magyarország. Indulás: augusztus 2.-án reggel 5 órakor. A kirándulásra a tagság már napokkal előbb készül. Reggel 5 órára pontosan jelenik meg mindenki. Megérkezik a busz. A mátkói IBUSZ vezetője köszönti a kirándulókat. Ismerteti az utitárat Székesfehérvár-Zirc-Győr-Mosonmagyaróvár-Fertőd-Sopron-Szombathely-Badacsony-Büfök-Dunaföldvár-Gyönyörű öt nap. A busz meleg, de a jókedv, a kacagás, a nótázó feledteti. Akik már jártak ezeken a tájakon, ismerősként mozognak, akik még nem, csodálattal néznek széjjel. Emlékeztünkben örökre megmaradnak azok a szép várak, szobrok, festmények, könyvtárak, templomok, siremlékek, hegyek, völgyek, amelyeket láttunk. Megmarad az emlékeztünkben az az embertömeg, amellyel lépten-nyomon találkozunk. Kiránduló magyar és külföldiek, járjuk az országot. Ismerkedünk szépségével, gazdagságával. Új gyárakkal, új falvakkal. Új városrészekkel. Megfiatalodott ez az egész ország. A Balaton mintha csak a szórakoztatásunkra hullámszana kékes-zöld vizével. Az IBUSZ vezetője egy-egy nevezetességet, egy-egy várost már utközben ismertet. Ő volt a kirándulás irányítója. Őt napon át fáradhatatlanul igyekezett gondoskodni arról, hogy jól érezzük magunkat. Köszönet érte. A buszvezető egy-egy nevezetes hely mellett lassított, így mindent jól megnézhattunk. Őt napon át vezette kocsiját biztos kézzel. Igen jó érzés volt a buszban ülni. Ismerkedik a magyar hazájával. Ismerkedik a külföldi Magyarországgal. Mennyi ember munkája kell ahhoz, hogy mindenki, mindenhol jól érezze magát. Van még hiba, mégis jó érzés visszagondolni az 5 napra. Az ember szívében bizonyos melegség vonul át, és önkéntelenül is köszönetet mond a tsz-nek az öt napos kirándulásért.

A kirándulók nevében: Nyerges Sándorné

---.---.---

A közelmúltban Balázs István tanácselnök átnyújtotta a Magyar Vöröskereszt által adományozott kitüntetést dr. Kriván Gyula körzeti orvosnak a Vöröskereszt helyi szervezete élén kifejtett eredményes tevékenységéért. Ezt követően Kiváló Vérdó kitüntetést kapott Dufka Pálné, Halasi Istvánné és Szikszai Balázné.

---.---.---

Junius 5.-én a könyvhét alkalmával Raffai Sarolta író és Szabó Mária a szegedi Nemzeti Színház művésze részvételével író-olvasó találkozót tartottak a csanádpalotai Kelemen László művelődési házban, a könyvtár rendezésével. A rendezvényt Csenke László, a megyei, Somogyi-könyvtár igazgatóhelyettese nyitotta meg.

---.---.---

Kibővítették az öregek napközi otthonát. Az otthon a közelmúltban egy volt lakásrészszel bővült. Ugyanakkor a volt előszoba és az ebédlő közfalának eltávolításával bővült az ebédlő helyisége is. Ezentúl az ud-

var felől lesz a bejárat és az előszoba helyiség is. Az átalakítást a Törekvés Termelőszövetkezet építőbrigádja végezte. A bővítéssel husz idős emberrel többet tudnak elhelyezni az öregek napközi otthonában. Tehát a munkálatok befejeztével 30 főről 50 főre emelkedik a csanádpalotai öregek napközi otthonában a gondozottak száma.

.-.-.-.-.-

Jelenetős felújítási és korszerűsítési munkálatok folynak a csanádpalotai bölcsőde épületében. Az épület külsőleg is renoválásra, csinosításra szorul. A belső felújítási munkálatok során mindegyik helyiségben újra parkettáznak és több szobában új kandallót raknak. Újjáépült a fürdőszoba. A vízvezeték, villanyvezeték mindenütt átszerelték. Az udvar felől egy új előszobával bővült a bölcsőde. A jövőben majd ideérkeznek a kicsinyeket hozó és vivő mamák, s itt adják és veszik át őket egy nagy ablakon keresztül. A kapualjban mozaik lapokkal rakták ki a falat, s egy zárt helyiséggé alakítják át, ahol a babakocsi védve lesznek az idő viszontagságaitól. A helyi ipari szövetkezet dolgozói a falak, ajtók festését végzik, s ha majd végeznek a korszerűsítéssel, sokkal higiénikusabb és természetesen szebb lesz majd a palotai bölcsőde.

.-.-.-.-.-

Több millió forintos beruházással új, szilárd burkolatu uthálózat kiépítését kezdték meg a csanádpalotai új lakónegyed területén, a Csalogány, a Gerle és az Arany János utcákban. A munkálatokat a budapesti Betonutépítő Vállalat végzi és előreláthatóan ez évben be is fejezi.

.-.-.-.-.-

A község központjában, a tanácsháza épülete előtt három irányból is jól látható órát szereltetett fel a nagyközségi közös tanács. Így a Kelemen László téri sétáló, a járókelők, vagy az autóbuszra várók bármikor megtudhatják mennyi a pontos idő. Az óra felszerelését a lakosság örömmel fogadta.

.-.-.-.-.-

Pánczél Józsefné

Az öregek ünneplése: augusztus 20.-án a Törekvés termelőszövetkezet vezetősége a Fényes vendéglő nagytermében megvendégelte a munkából kiöregedett, nyugdíjas tagjait. A megjelenteket Rempert Miklós főmezőgazdász, majd Galgóczi Mihályné főkönyvelő üdvözölte a tisztelet és megbecsülés hangján. A jelenlevők szórakoztatásáról Nyerges Sándorné szervezésében a tsz. citerazenekara és menyecske kórusa gondoskodott. Az ünnepség alakalmával sor került Mikulán András és neje, majd Orbán Pál és neje aranylakodalmára, akik 50. éve házastársak; s most Markovics Géza anyakönyvvezető előtt újabb fogadalmat tettek. A feltárlalt ünnepi ebéd a Fényes vendéglő konyhájának dolgozóit dicsérte.

A citerazenekaron kívül a vendéglő zenészei az öregek izléséhez igazodva hangulatos zeneszámokkal kedveskedtek. A rendezésben Erdélyi András szorgoskodott, aki ügyelt az öregek ünnepi igényének kielégítéséről.

A.P.K.

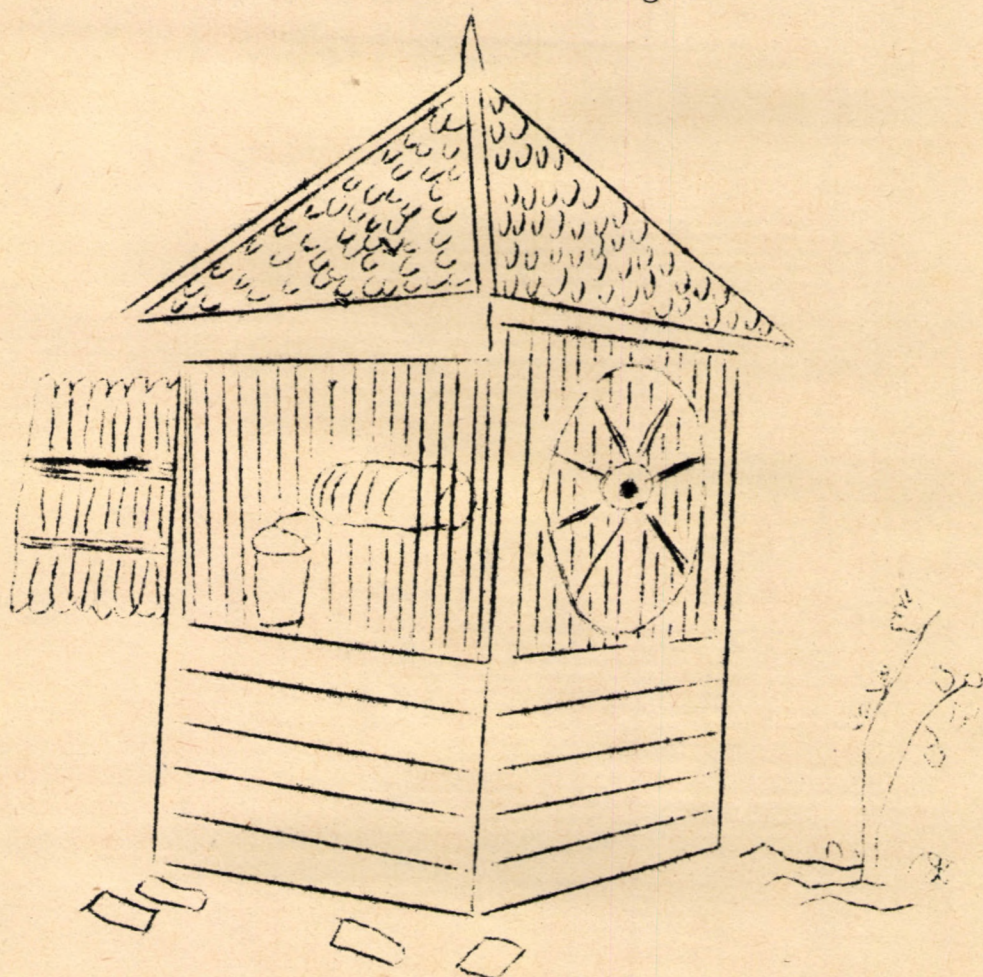

GEREBLYE : Amikor még nélkülözhetetlen eszköz volt a parasztság portáján "bögő" nevezéssel említették. Aratáskor, a nappal lékaszált területet, vagyis a tarlót ilyen nagy gereblyével járták be, hogy maguk után huzva az elhullott kalászekat felkaparja, összegyűjtse. Amikor megtelt, kiemelték a "kaparékról" és huzták tovább; míg az aznap learatott területet fel nem kaparták, vagyis gereblyézték. A sorokba huzott kaparékot kévékbe kötötték, s a gabonából rakott kereszt sorok végénél háromasba, vagy ötösbe rakva elhelyezték. Azért háromasba, vagy ötösbe, hogy a felső kévé esőzés idején védje az alsó kévéket. A bögő kettő méter széles területet huzott egyszerre. Fogazata - 10 cm távolságra - 15-20 cm. hosszú volt. A fogazat gerendáját fenyőfából készítették, fogait hasított akácból. Nyele másfél méternyi hosszú volt. Ma már leginkább csak padláson lehet találni.

/Rajzolta: Sulyok Pálné/

A.P.K.

Kerekes kut. Leginkább az iskolák udvarain használták, de volt egynéhány magánház udvarán is. /Szügyi István rajza./

Az 1800-as években még fatangelyt használtak a vasból készült járomszeg helyett, hogy a veder felhuzása alkalmával nyikorogjon. Vagyis jelt adjon arról, ha éjjel a tanyai kutyák ugattak, mert valaki közelgett a tanya felé, a veder felhuzásával jelezték, hogy ott még ébren vannak, így a futóbetyárok /kisebb betyárok/ távol tartották magukat a nyikorgó kut tanyájától.

A kutgém felszerelése után a kutostor következett. Ez karvastagságú fenyőfa rud volt. Felső végén egy kötéllel, vagy láncsal a gém vékonyabb végéhez volt kötve, alsó végén vedertartó kappó volt. Ha nehez volt a veder felhuzása, fa, vagy egyéb koloncot kötöttek a gém "farára." Így könnyebbé lett a vízhozás.

Az ásott kutakkal kapcsolatban említem meg, hogy az 1920-as években már cementgyűrűket használtak az új kutak ásásánál téglá helyett de ezek nem váltak be; mert jobban beiszaposodott a gyűrűk hézagai, mint a téglafal rései.

Asztalos P. Kálmán

PALOTAI KRÖNIKA

KÉZIRAT GYANÁNT!

Honismereti, helytörténeti
közlemények

Kiadja: Csanádpalota Nagyközség
Közös Tanácsa

A Kelemen László Művelődé-
si Ház Honismereti köré-
nek lapja.

JELENÜNK KRÓNIKÁJA

A csanádpalotai I.számú óvodát a nyár folyamán bővítették és korszerűsítették. Az óvodában ma már száz gyermeket tudnak elhelyezni. Az építkezés nagyobb részben társadalmi munkában történt. Ötven szülő sietett az óvoda segítségére, de jelentős társadalmi munkát végeztek a helyi gazdasági üzemek és tömegszervezetek dolgozói, aktivái is. A falakat a helyi ipari szövetkezet munkásai rakták. A helyiségek átfestése után a termek tisztogatását, csinosítását a játéközem dolgozói végezték. Természetesen, ebből a munkából jutott bőven az óvoda dolgozóinak is. A költözködésben sokat segített a helyi ÁFÉSZ. Saját tehergépkocsiján szállította vissza a berendezéseket. Ezt követően a Haladás Termelőszövetkezet asszonyai hozzáálltak a volt egészségház takarításához, ahová a 2.számú óvoda nagycsoportos gyermekei költöznek be.

..-.-.-.-.-

Csanádpalotán - mint minden évben - az idén is nagy az érdeklődés a felnőttoktatás iránt. A gimnázium esti tagozatának négy osztályában 107-en tanulnak. A dolgozók általános iskolájának nyolcadik osztályában 17, a hetedikben 14, az ötödik-hatodik osztályban pedig 8 személy tanul. Az általános iskola elvégzésére a termelőszövetkezetek és egyéb munkahelyek fizikai dolgozói jelentkeztek a legtöbben. A Törekvés Tsz-ből például - ahol a tsz gazdasági és pártvezetősége elbocsátotta az ötven éven aluli dolgozókat és meggyőzte őket a tanulás fontosságáról - 19 dolgozó tanul tovább. Tizennégyen az általános iskolában, öten pedig a gimnáziumban. Valamennyien fizikai dolgozók - közülük tizen a szövetkezet traktorosai.

..-.-.-.-.-

A csanádpalotai Kelenen László Művelődési Házban október 4.-én tartotta meg első összejövetelét a nők klubja. Megbeszölték az őszi és a téli esték programját. Ugy határoztak, hogy az összejöveteleket minden pénteken este 6 órai kezdettel tartják. A klubfoglalkozásokon Vágvölgyi Jánosné irányításával közkedvelt népi himzéseket készítenek. Ennek keretében felkészülnek a megyei kiállításra, ahol buzsáki himzést szeretnének bemutatni. A klubestek keretében igen sok érdekes és hasznos ismeretterjesztő előadás is elhangzik majd.

..-.-.-.-.-

November 4.-én öregek napközi otthonát avattak Kövegyen. A Kossuth Lajos utcai volt KISZ helyiséget - melyből a fiatalság a művelődési házba költözött - az elmúlt hónapokban átépítették, korszerűsítették, egy fürdőszobával és egy tállóhelyiséggel bővítették. A csanádpalotai nagyközségi közös tanács 100 ezer forint értékű berendezést vásárolt az otthon részére. A kövegyi Béke Tsz. televíziót ajándékozott. A kövegyi társadalmi szervezetek - a KISZ, a Hazafias Népfront - aktivái 242 óra társadalmi munkában rendezték, szépítették az otthon környezetét. Az intézmény három helyiségből áll, mely az átadás napján szépen berendezve, ünnepi díszben várta a munkában megfáradt öregeket, a magukra maradt embereket, összesen 21 személyt.

..-.-.-.-.-

A kedvezőtlen időjárás, az állandó esőzések hátráltatták és rendkívül megnehezítették az őszi betakarítási munkákat mind a költ - a Haladás és a Törekvés - termelőszövetkezetben. A tagok kitartó és szorgalmas mun-

kája mellett is szükség volt az üzemek, intézmények és a honvédség segítségére. A község általános iskolájának diákjai elsőként voltak a munka vállalásában. A Haladás termelőszövetkezetben mintegy tizenegyezer forint értékű munkát végeztek, 290 q vöröshagymát szedtek fel. A Törekvés tsz-ben huszonhatezer forint értékű munkát végeztek, 13 vagon paradicsomot szedtek le.

A Haladás tsz-ben a szegedi műszaki alakulat 27 fős csapata október 25-től november 23-ig a cukorrépa szállításánál és a csőtörőknél segédkezett. Az MN.37. Budapesti Forradalmi Ezred Kalocsa 27 fős csoportja nov. 1-23-ig és a Zalka Máté Katonai-Műszaki Főiskola, Budapest 44 fős csoportja nov. 2-16-ig a cukorrépa szedésében segített. Ezenkívül a helyi Tömegcikk KTSZ. 35 dolgozója 1 nap a cukorrépát szedte.

A Törekvés tsz-ben a Zalka Máté Katonai-Műszaki Főiskola 44 fős csoportja 2 héten át a cukorrépát szedte. A Kiskunfélegyháza MN 5174 katonai alakulat 27 fős csapata 3 héten át, míg a vásárhelyi katonai alakulat 25 fős és a Jánoshalma MN 4510 katonai alakulat 50 fős csapata több héten át a cukorrépát szedte. Ezenkívül a helyi KTSZ dolgozói egy nap 100 q hagymát és két nap cukorrépát szedtek. A helyi ÁRTSZ dolgozói két vasárnap 175 q vöröshagymát szedtek fel. A budapesti Neonművek és a Finommechanikai Vállalat 35 dolgozója 1 héten át és a Neonművek 14 dolgozója 1 vasárnap társadalmi munkával segítette az őszi betakarítást. Végezetül a csanádpalotai nagyközségi tanács és intézményei /a nevelőotthon, az óvoda, az egészségügyi dolgozók, az iskolák pedagógusai/ összesen 100 fő 1 napon át répaszedéssel segítették elő az őszi betakarítási munkák mielőbbi befejezését.

---.---.---

A csanádpalotai Haladás Termelőszövetkezet közkedvelt és népszerű menyecskekórusa a közelmúltban vegyeskórussá alakult. A tizenkét nőtől és nyolc férfiből álló énekkar - Vágvölgyi Jánosné vezetésével - a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 57. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi gyűlésen mozgalmi dalokkal mutatkozott be, igen szép sikerrel.

---.---.---

A Kelemen László Művelődési Ház előcsarnokában november 22.-én véréadó napot tartottak. A kiszállásos véréadó napon 48-an adtak vért. A helyi Vöröskereszt szervezet minden kedves véréadójának önzetlen áldozatkészségéért köszönetét fejezi ki.

---.---.---

A Kelemen László Művelődési Ház színjátszó csoportja ez év november 17-én este másodszor mutatta be Tabi László: Sportol az asszony c. zenés vígjátékát. Ezuttal is, mint először, ismét sikerrel sportolt az asszony. Dicséret illet minden szereplőt. A közönség így nyilatkozott: szép volt, jó volt, érdemes volt megnézni!

A zenét Kiss Jenő és Varga Árpád szolgáltatta, míg a rendezés Kiss Andorné tanárnő érdeme.

---.---.---

A Tolbuchin utca sarkán lévő egészségházat, ahol a településkori kincstári ispánlak, majd 2 tantermes iskola volt, de 1937-ben lebontották, s a jelenlegi építményt létesítették/ óvodává alakították át. Erre az új

orvosi rendelő átadásával nyílt lehetőség. Így Csánádpalota 3 óvodával rendelkezik. Az elsőt 1894-re, a másodikat 1907-re építették fel, míg az említett harmadik átadására ebben az évben került sor.

A.P.K.

Az uttorócsapat életéből : szeptemberben nagy lendülettel indult be az uttorók új tanévi tevékenysége. Megtartottuk az őszi akadály-versenyt. Ezen a napon a kisebb rajok vállalt akciójukkal kapcsolatos feladatokat hajtottak végre.

Rendeztünk tábortüzet községünk felszabadulásának évfordulója tiszteletére. Ezen a napon tettek fogadalmat ifjú uttoróink.

Csapatunk résztvett a Határmenti Községek Fiataljainak találkozóján, megkoszorúztuk a hősök emlékművét.

Csapatunk csapat-parlament keretében vitatta meg az éves munkatervet. A pajtások nagyon sok értékes hozzászólással segítették az évi munka előkészítését, javaslatokat tettek a fegyelem, rend megszilárdítására, a csapat-demokrácia kiszélesítésére. Összejövetelnüket Pataki Zsuzsa pajtás vezette. Megválasztottuk küldötteinket a Járási Uttoróparlament-re is. Ezen a szinten is Pataki Zsuzsa elnökölt, ő köszöntötte a járás uttoróinak küldötteit. A mi képviselőink is aktív résztvevői voltak a tanácskozásnak, hozzászólásukkal képviselték érdekeinket és elősegítették a közös problémák megoldását.

Hazánk felszabadulásának 30. évfordulójára nemcsak a mi csapatunk uttorói készülnek gyűjtőmunkával, erre készül hazánk minden uttorója. Mivel községünk másodiknak szabadult fel az országban, már két uttorócsapat képviselői látogattak meg bennünket: szegedi és királyhegyesi pajtások. A multról, a felszabadulásról Asztalos P. Kálmán bácsi és Mari Károly bácsi beszéltek nekik, elmondták, milyen változások történtek községünkben a felszabadulás után közvetlenül. Mi is meséltünk a vendég pajtásoknak mostani életünkről, megmutattuk megváltozott községünket, elvezettük őket a régi Pécskai sorra, amely ma a Hadak útja nevet viseli annak emlékére, hogy ottjöttek be a felszabadító szovjet csapatok. Meglátogatták a vendégek iskolánkat, megnézték tantermeinket, elmentek a Tömegcikk KTSZ-be is. Kegyelettel emlékeztek meg a hős szovjet katonáról, virágot tettek a hősök emlékművére.

A pajtások lebonyolították az őszi sport-vetélkedőket. Labdarugásban, asztali-teniszben szép eredményt értünk el. A fogászati hónap járási vetélkedőjén is első lett kis csapatunk. Most teljes erővel készülünk a szaktárgyi versenyekre, nem akarunk szégyent hozni iskolánkra, csapatunkra.

November 7.-én fogadalmat tettek kisdobosaink és műsort készítettünk a községi ünnepségre.

..-.-.-.-.

Bakos Rózsa

Kötöttáru hetek a ruházati üzletben : október 21.-től november 6-ig a ruházati boltban kötött és rövidáruból gazdag választék várta a vásárló közönséget. A választékot a RÖVIKÖT Nagykereskedelmi Vállalat segítségével a bolt dolgozói alakították ki. A boltban vásárolt kötött és rövidáru után, melynek értéke meghaladta az 500.-Ft-ot, sorsjegyet kapott minden vevő.

A bolt dolgozóinak elsődleges feladata a forgalom növelése, a választék színvonalának, tartalmának emelése és természetesen a kulturált, előzékeny kiszolgálás volt.

Az 500.-Ft-on fölül vásárló vevők száma a 13 nap alatt több mint 120 volt. A kisorsolásra kerülő tárgyak értéke több mint 3000 Ft volt. A sorsolásra november 11.-én került sor a boltban. A nyertesek a nyere-ményt a helyszínen átvehették. A kötöttáru vásár eredményes volt, úgy a szövetkezet, mint a vevők részére.

Kriván Pál

KÖVEGY KÖZSÉG MULTJA ÉS JELENE

Ipar, kereskedelem.

Kövegy tipikus mezőgazdasági település. Csak kisipara van és volt. Az 1850-es években a község nyugati sarkán létesült egy szélmalom, mely az 1930-as évekre megszűnt. A szélmalom az 1800-as években Somodi Imre tulajdona volt, de később is magánkézen volt. Jelentősebb üzeme a 40-50 embert foglalkoztató téglagyár, melyet az 1930-as évek elején Gyüge János makói lakos létesített a község nyugati végén, a volt járandó föld-ken. A téglagyár az 1970-es évek elején megszűnt. Végérvényesen 1974 ta vaszán, mert ekkor döntötték le a nagykéményt. Jelenlegi üzeme az egy személyt foglalkoztató darálómalom.

A kisipar a helyi szükségleteket elégítette ki. Piacra nem termelt. A ruházkodás egy részét oldották meg vele. A községben már az első világhá-
boru előtti időben is volt szabó, varró, cipész és volt kovács, bognár is, de ezek főként csak javítással foglalkoztak. A kisiparosok száma a két világháboru közötti időben nőtt. A második világháboru előtt három ko-
vács, kettő bognár, kettő cipész, kettő férfi fodrász, egy ács, egy kömi-
ves, egy szobafestő-mázoló, egy férfi és egy nőiszabót tartottak nyil-
ván. Az 1945 évi nyilvántartás szerint a négy kovács és a két bognárral együtt a községben 21 szakbepozott iparos volt. Az 1949 évi népszámlálás adatai szerint a képesítéssel, tanult mesterséggel rendelkezők száma 48. /Talán mondanunk sem kell, hogy ezeket nem mind helyben foglalkoztatták, egy részük eljárt Makóra és Palotára, vagy a környező gyárakba dolgozni. /Magán kisiparost ma már nem is igen találni a községben. A helybeli Bé-
ke Tsz. foglalkoztat néhányat, de a nagyobb részük eljár a környező ü-
zemekbe, termelőszövetkezetekbe dolgozni. A község első kereskedőjeként "Jóska zsidót" emlegetik, akinek a nagyutcán volt a szatócsüzlete. A kocsmáros V. Tóth Mihály, azután "Ábel" volt. A két világháboru között két vegyesboltja és két kocsmája volt, melyek magánkézen és magánházak-
nál voltak elhelyezve. 1945-ben a két kocsmá és a két szatócsüzleten kívül két tojáskereskedőt és egy állatkupecet tartottak nyilván.

A kereskedelmet nagyobb részben maguk a termelők bonyolították le a vá-
sárokon, piacokon és piacon kívül is. Kövegynek piaca, vására nem volt. /Az 1920-as évek második felében próbáltak piacot létesíteni. Az aszo-
nyok néhányszor kiálltak áruikkal a nagyközségbe, de hiába, mert Köve-
gyen nem volt vevő, aki megvegye az árut. A nagy kertekből mindenkinek volt egy kis árulnivalója, aki nagyon szegény volt, az meg azért nén
vásárolt, mert pénze se volt. / Ezért bejártak árulni Csanádpalotára, ahol hetenként kétszer volt piac: kedden és szombaton. Ezenkívül Makóra ahol hetenként háromszor: szerdán, pénteken és vasárnap tartottak piacot. Itt értékesítették mindent. A zöldségfélét, baromfit és a gabonát. Egya-
ránt jártak a palotai, makói és az apátfalvi vásárookra, ahol az állato-
kat értékesítették és az iparcikkeket vásárolták meg.

- folytatjuk -

Páncsél Józsefné

KÖVETKEZTETÉSEK AZ IDŐJÁRÁSRA

Amikor még az 1800-as években nem alakult ki a napi posta, tehát újságot sem olvashattak, de a meteorológiai jelentéseket sem hallhatták, rákényszerültek az emberek, hogy saját megfigyeléseik után következtessenek az időjárásra.

Tavasszal és nyáron esőt jelzett, ha az udvar egyik fájától a másik fáig kihuzott, kenderből font ruhaszáritó kötél a szokottnál feszesebben állt: ha a madarak, galambok az udvar vizes vályuiban fürödtek: ha a muslincák uton-utfélen a járókelők arcához csapódtak: ha a legyek a szokottnál szentelenebbek voltak és feltűnően lepték az állatokat: ha a fecskék alacsonyan röpködtek: ha déli, vagy ahogy nevezték "alszél" fujt: ha a déli irányban lévő szomszédközségek, városok harangzugása hallható volt: ha a holdnak udvara volt: ha a kémény füstje a föld közelében, alacsonyan uszott: ha a határozott szélű fellegek fölött fátyolfelhők usztak: ha a zöld /leveli/ béka gyakran hallatta hangját: ha a hangyák a faltövében és a mezőn szorgoskodva nyüzsögtek: ha a fehérre meszelt fal napsütötte oldalán füstszerű árnyék lebegett: ha a szalonna bőre a szokottnál puhább, hajlékonyabbá lett.

Nem vártak esőt, ha az északi táj a szokottnál messzebbre láthatóvá lett: ha az északi hangok hallhatóbbá lettek: ha gyakoriak voltak a forgószéltek: ha a szárnyas állatok a porban fürödtek: ha a kémény füstje egyenesen emelkedett a levegőben.

Zivatart vártak, ha az állatok nyugtalanok voltak: ha a nap vörös felhőbe ment le: ha az udvari fátan ülő baromfiak ójjelre tető alá huzódtak: ha nyomott, vagy ahogy mondták "süket" volt a táj, tehát tikkasztó volt a levegő.

Őszi következtetések. Későn beköszöntő télre számítottak, ha a baromfiak nyár utólján, ősz elején kezdtek vedleni, vagyis a tollukat hullatni: ha nyár derekán is láttak ákácvirágot: ha újabb vakondturások csak ősz utólján tűntek fel.

Korai télre vártak, ha a legelőn élő állatok - mint a gulya - már nyár utólján dus szőrözöttek voltak: ha ősz elején már magas vakondturásokra lettek figyelmesek, s a baromfiak már nyár elején elvedlettek.

Télen. Hidegebb időt vártak, ha a vadlibák az északi tájról délre szálltak: ha a varjak nagyobb csapatokban verődve az udvari fákra repültek: ha a pipiske madár az udvarba merészkedett: ha az esti csillagok a szokottnál fényesebben ragyogtak, s a holdvilágnak határozott széle volt.

Zord napokat jelzett, ha a tavasszal párosával járó fogolymadarak ismét csapatokban voltak láthatóak: ha az egymást zargató vadnyulak ismét egyebben jártak.

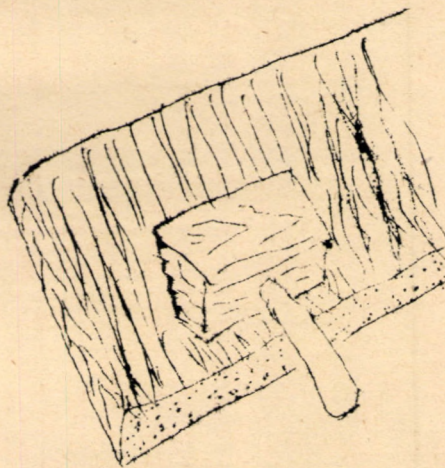
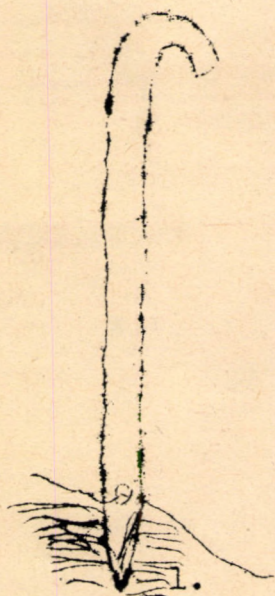
A fenti következtetéseket persze mosolyogva is fogadhatjuk, de ez a mosolygás mit sem változtat a tényen. De ki is hinné, hogy az állatok - már amelyeknek a viselkedéseiből következtettek - előre tudták volna, hogy milyen idő lesz. Szó sincs róla, hogy tudták, de arról igen, hogy megéreztek, ami után akaratuk ellenére is változott a viselkedésük. Így a ruhaszáritó kötél is a párásodó levegő hatására rövidült, feszesedett.

/Folytatás következik/

Asztalos P. Kálnán

A NÁDFÖDÉS ESZKÖZEIBŐL

1.Varrótű. A szarufákra rögzített tetőlécekre fektetett zsup, vagy nád kővéket ilyen tüvel varrták le, hogy el ne csusszanak a helyükről. A tübe drótot huztak, s egy ember a tetőről szurkálta befelé a drótozott tü, míg egy másik ember a tető alatt, a tetőléceken áthalvén ismét tübe huzva a drótot visszahuzatta. A tű hossza 70-80 cm-nyi, szélessége 3-4 cm, vastagsága 3 miliméternyi. Elvértve akadt keményfából, de a legtöbb vasból készült.

2.Szintén varrótű, de erre már 10-15 méternyi drótot is rátekertek, s ezt a tü felülről szurva teljesen behuzta a tető alatt lévő ember, majd vissza kiszúrta a tetőn lévő társának. E tű 60-70 cm-nyi hosszú, 10 cm-nyi széles, s 3 miliméternyi vastag. Vaslemezéből készült.

3.Tetőverő. Amikor végeztek a zsup, vagy nád lekötésével, a kékék végeit ilyenekkel verték simára, hogy a víz akadály nélkül lecsorogjon esőzések esetén. A tetőverő teljesen fából készült, 30 cm-nyi bordákkal, mely a kékék végeit simára egyengette. Hosszúsága 30 cm-nyi, szélessége 10-12 cm. vastagsága a fogónál 6-7 cm, elől pedig 2-3 cm.

Az itt bemutatott eszközöket ma már csak nagyritkán, olyan házaknál használják, amelyeknek még nádfödele van és javításra szorul. Palotán a legutóbbi nádtető készítést a tsz-ek menegyezetnélküli "birkasupáinál" használták, mert a nádfödél nyáron hűvös, télen enyhe.

.....

A.P.K.

KIMUTATÁS 1856-ról.

Kimutatás eszközöltetett arról, hogy "Miként áll Palota község mezőgazdászata?"

Termett a határban:	5800	kőből buza,
	12000	" árpa,
	11500	" tengeri,
	7000	" zab.

Kender termett: 100 holdon
 Dohány " : 200 "
 Állata van: 970 ló és csikó,
 15 szamár,
 750 ökör,
 210 tehén,
 4500 magyar birka,
 500 sertés.

E fenti kimutatás után a "nemes" vármegye megkövetelte, hogy a "község állapotjáról" is készítsenek kimutatást.
 Ez a következőképpen alakult:

Orvos	nincs	
sebész	nincs	
borbély	nincs	
bába	egy	
állatorvos	nincs	
gyógykovács	nincs	
patika	nincs	
vendégfogadó	egy	
lobuj	nincs	
kocsma	kettő	
vizinalom	három	
szárazmalom	tizennyolc	
szélmalom	kettő	
lakóház	hatszáznyolcvanhat	
földmivelő gazdája	400	
napszámos	550	

Iparosainak száma:	takács	17
	kovács	8
	bognár	8
	szabó	3
	szücs	8
	csizmadia	9
	timár	2
	ács	2
	molnár	23
	koldus	6

Nyelvre nézve:	magyar férfi	911
	magyar nő	1002
	tót férfi	20
	tót nő	70
	cigány férfi	25
	cigány nő	36
	zsidó férfi	21
	zsidó nő	16

Egy köből buza ára:	3 forint 30 krajcár
Férfi napszám:	40 "
Női napszám:	30 "

CSANÁDPALOTA 100 ÉVES HIRDETME NYEIBŐL

2223. Tudomásomra jutott, hogy némely jegyzők, hivatalos teendőjéhez nem a kiadott hivatali utasítás szerint végzik a beadvány, s egyéb jegyző könyvelést. Közelebb köruton fogok a megyében lenni, s minden jegyzőkönyvet az utoljáig szoros vizsgálat alá veszem. Ezért figyelmeztesse Főbíró Ur járásbeli jegyzőit kötelességből, a községi ügy rendes kezeléséért. Egyedül a jegyző lévén felelős.

Makón, május 8. 1852. Csanád-megyei főnök.

.-.Nábráczky m.k.

Makói járási szolgabírótól járásbeli községek előljáróinak. Cs.k.ill.ügyész urnak jelentése szerint Somsich Páltól megjelent következő című röpirat. "Magyarország és királyságának törvényes joga." A törvényes kormányelleni lázítás és veszélyes írásaiért ezen korona ország egész területére nézve eljuttatván s terjesztésének minden módni meggátlása parancsoltatván, hogy megjelentésére ügyeljenek, s ezen esetben az lefoglalva ezen hivatalba bejelentsék. Makó május hó 1852.

Közigazgatási szbiró. Pál László

.-.-.

56.sz. A palotai tekintetes Szolgabíró hivatal által közhirrre tétetik, hogy sok helyen Kossuth-féle jegyek forgalomba vannak. Az érdekeltek bejelentendők. Ugyanigy a külföldön lévő emigránsok képei tartása, ezenkívül Kossuth pénzt, pipát, gyűrűt, bejelentsék. 1862. május 20.

.-.-.

298. Község érdemes Előljáróságának

Palota.

Utasittatik az Előljáróság, hogy dobszóval közhirrre tegye, mikép Rázsza Sándor Szegeden el van fogva, az általa elkövetett tolvajlások és rablások feljelentendők, s ezen közhirrretétel, valamint a f. évi május 15. 254 pr.sz. a megrendelt közhirrre tétel felett és annak mely napon történt kihirdetéséről ide folyó hó 16-ig jelentést tegyen.

Kelt, Makón, június 10. 857.

Cs.kr.szolgabíró

Cholera napló. Augusztus 22. napjától 31-ig Cholera betegségbe esett 20. Ebből meghalt 11.

Szeptember 1-től 7-ig megbetegedett 16. Ebből meghalt 12.

Szeptember 7-től 14-ig megbetegedett 59. Ebből meghalt 26 személy.

.-.-.

Születés 1860-tól 61-ig született 118 gyerek./Az egyháztól kiirva./

.-.-.

Ipar. Palotán mult évben szept. 15.-én 219 sz. alatt összesen 9 kontár jelentetett be, az is kérdés van é ennél több, kik azután szintén jegyzékbe veendő, s a 9 kontár megtette é már remekeit vagy nem különösen kiemelendő. Vagy ha több kontárok vannak 9-nél azok remekeltek é már?

Vége a kontárok közül hány utasított a Céh által valamelyik mestertől beállításra. Mindezekre a legnagyobb felelősség terhe mellett f. hó 19.-én jelentésüket várom.

1852. jun. 17.

● — ● — ● — ●

Szalay fszbíró

A.P.K.

SZÓLÁSOK, MONDÁSOK

"Mindegy neki, mint a szélső háznak."

Olyan emberre mondták, aki semmit se vesz komolyan.

● — ● — ● — ●

Ugy érzi magát, mint a lakodalmas kutya."

Általában a másnapos emberre mondják.

● — ● — ● — ●

Nem az, aki koros, hanem aki soros.

Kálmány Lajos palotai plébános ezzel vigasztalta a gyászolókat, a halál igazságára utalva.

● — ● — ● — ●

"Jujj-ig önti a poharat, mint az egyszeri ásszony."

Amikor az asszony csöröngőjét adott az urának, csak félig öntötte a poharat, hogy ki ne csorogjon, de amikor magának öntött, akkor csordultig töltötte. Egyszer aztán az ura rászólt: egyszer már az én poharamat is jujj-ig öntsd, mert én így lemaradok.

• • • •

Németi Bálintné

PALOTAI KRÓNIKA a csanádpalotai Kelemen László Művelődési Ház Honismereti Körének lapja.

Kiadja: Csanádpalota Nagyközségi Közös Tanácsa

Lektorálja: Gila Mihály ált.isk.ig.

Szerkeszti: Szerkesztő Bizottság

Borítólap: Szügyi László

Felelős kiadó: Flórián Tiborné műv. ház igazgató

[illegible]